

Սուրբ Գրիգոր Բարեպաշտի կողմից 1240 թվականին
Սանտիսիմոյում պատրաստված

Սուրբ Գրիգոր Բարեպաշտի կողմից 1240 թվականին
Սանտիսիմոյում պատրաստված

Սուրբ Գրիգոր Բարեպաշտի կողմից 1240 թվականին
Սանտիսիմոյում պատրաստված

ԱՅԼԵԻՍ ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ ՎԱՆՔԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ ԶԵՆ

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2 **Նոր Զուլայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մանրանկարչությունները յայտնել են Լոնդոնում**
- 4 **Կարծիքներ «Յոյս»-ի 100-րդ համարից յետոյ**
- 10 **Հայաստան՝ Բնակչության թաքսանակի վտանգաւոր անկում Գայիանէ Մկրտչեան**
- 11 **Ղարաբաղեան կարգաւորում Նայիրա Զայրումեան**
- 12 **Արտահերթ ընտրութիւններ կարծես չեն լինելու Նայիրա Զայրումեան**
- 14 **Մշակութային քաղաքականութիւն Վահէ Օշական**
- 16 **Պատմաճշ՝ Էդ մարդը արձանա եղել Շանթ Բաղրամեան**
- 18 **Շուշիի մզկիթների պահպանումը Արմինէ Մելիք-Իսրայէլեան**
- 21 **Շոգ օրեր՝ օգտակար խորհուրդներ**
- 22 **Ժպիտ՝ 5 բարեկամ, 5 թշնամի**
- 23 **Վերանորոգումը վնասակար է**
- 24 **Մարզանք՝ Կոպա Ամերիկա-2011 Արման Տ. Ստեփանեան**

Մշակութային եւ Հասարակական

Յոյս

Երկշաբաթերթ

Ե սարի, քի102, Յուլիս 13, 2011,
1200 քուման
Հայաստանում 320 դրամ

- 5 **Աշուղ Ճատուրօղլու եւ Օբամայի նամակագրութիւն**
- 6 **Բարեւագիր Ճատուրօղլուց Բարաքին**
- 7 **Օբամայի պատասխանը Ճատուրօղլուն**
- 9 **Տեսա՛ր**

Պ ա Ր Ա կ Ե Ր Ե Ն ք ա ժ ի ն

2	Հայկական Կինօն՝ Հիմնադրութիւնից մինչեւ «Ոսկէ Ծիրան»	5	ոեժիսորներ Փարաջանովն ու «Նռան գոյնը»	9	Արտաւազ Փեղեշեան
2	Հիմնադիր՝ Համօ Բեկնազարեան	6	«Ոսկէ Ծիրան» կինօփառաստօնը	10	Հայ մշակոյթի արտացոլումը իրանական կինոյում Զրոյց Արքի Յովհաննիսեանի, Զաւէն Գուկասեանի եւ Ռոբերթ Սաֆարեանի միջեւ
3	Բրեժնեւեան ժամանակաշրջանի	8	Հայ դէմքեր միջազգային կինոյում		

<p>Յոյս Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտօնատէր՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝ Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայէլեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարզական Արման Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քարին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
--	--	--	--

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻՆ ՎԱՆՔԻ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՅՏՆԻԵԼ ԵՆ ԼՈՆԴԱՆՈՒՄ

Սպահանի հայոց թեմի ազգային առաջնորդարանի դիևանը հաստատել է Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մանրանկարչությունների անհետացումը

Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մանրանկարչություններից մեկը: 17-րդ դար

Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մանրանկարչություններից մեկը: 17-րդ դար

Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի մանրանկարչություններից մեկը: 17-րդ դար

Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ թանգարանի հինգ մանրանկարչությունների եւ երկու իւղաներկ նկարչությունների մասին առաջին անգամ գրեց Հայաստանի «Ազգ» օրաթերթը՝ իր Յուլիսի 7-ի համարում: Ըստ այդ գրութեան, Յունիսի 12-ին որոշ անձինք Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի որոշ մանրանկարչություններ վաճառել են ցանկացել Լոնդոնում: Ահա «Ազգ»-ի գրութիւնը ամբողջութեամբ:

ԹԱԼԱՆԻԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐ ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ ՍԲ. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔԻՑ

Ըստ մեզ հասած տեղեկութիւնների, Յունիսի 12-ին երկու հայ անձնաւորութիւններ Լոնդոնում պատարագի աւարտին մօտեցել են Ներսէս աւագ քին. Ներսէսեանին «նրա կարծիքը իմանալու համար 5 հայկական մանրանկարների եւ երկու իւղանկարների վերաբերյալ: Նրանց հետաքրքրում էր այդ պատկերների նիւթական արժէքը վաճառքի դնելու պարագայում: Տէր Ներսէսը ճանաչում է պատկերների պատկանելութիւնը, որպէս մասունքներ Նոր Զուղայի Սբ. Ամենափրկիչ վանքի եւ բացատրում է երկու անձերին դրանց գողացած լինելը: Նկարների պատկերները տպւած են վանքի տպագրւած ձեռագրերի ցուցակում, եւ նկարների տակը տեղադրւած արձանագրութիւնները պարսկերէն գրութեամբ տալիս են պատկերների նկարագրութիւնը:

Ս. Ներսէսը նկարների մասին անմիջապէս տեղեկացնում է Անթիլիաս, Արամ կաթողիկոսին, Թեհրանի թեմի առաջնորդ Սեպուհ արք. Սարգսեանին, եւ Նոր Զուղայի թեմական խորհրդին: Ըստ Անթիլիասի վեհարանի քարտուղար Խաչիկ Դեղէյեանի «Արամ Վեհափառը, տեղեկանալով կատարածի մասին, հրահանգել է Նոր Զուղայի ազգային իշխանութիւններին անյապաղ եւ ամենայն լրջութեամբ հետեւել խնդրին: Թէ իրականում ի՞նչ է կատարել ձեռագրերի հետ, կարող են պարզել միայն վերոյիշյալ պատասխանատուները, որոնք ցարդ լռում են, այնինչ ոչ միայն իրանահայ համայնքը, այլեւ ողջ հայ ժո-

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ «ՅՈՅԱ» ԵՐԿՆԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ 100-ՐԴ ՀԱՄԱՐԻՉ ՅԵՏՈՅ

Շնորհաւորելով «Յոյս»-ի 100-րդ համարի առիթով, որպէս հայաստանաբնակ մի արւեստագէտ, ասեմ, որ իրանահայ մամուլի այս երիտասարդ ներկայացուցիչը բաւականին հետաքրքիր է իր բազմակարծութեամբ: Գետաքրքիր են մշակութային անդրադարձներն ու առողջ մտեցումներն ունեցող հարցազրոյցները յատկապէս: Դրանց մէջ առանձնակի հետաքրքիր են Հայաստանի մտաւորականների հետ, նրանց մասին ներկայացուող նիւթերը, որը սփիւռքի հայի վերաբերմունքն է իր ազգակցի հանդէպ: Դա խօսում է նաեւ նրանց ճանաչողութեան տարածման մասին, ինչը նոյնպէս շատ կարեւոր է եւ «Յոյս»-ը բաւականին հետեւողական է այս առաքելութեանը:

Յուսանք, որ հետագայում այդ էջերը աւելին կը լինեն:

*Ծովինար Յովհաննիսեան
Կոմիտասի անւան կոնսերւատորիայի դասախօս, պրոֆեսոր,
ստեղծագործող քանոնահարուհի*

Տարուց աւելի է, ինչ ծանօթ են իրանահայ այս պարբերականին: Այն երեւի թէ միակ սփիւռքահայ մամուլի օրինակն է, որ Հայաստանում գտնուում ենք: Գետաքրքիր է իր մտեցումներով ու երկլեզու տպագրութեամբ, ինչը կարծում են աւելի է կարեւորում նրա գոյութիւնը հենց Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնում, իբրեւ ազգային փոքրամասնութեան կողմից տպագրուող մամուլ, ուր հետաքրքիր երկխօսութիւն է սկսւում մշակոյթների ու քաղաքակրթութիւնների միջեւ, կարծում են... Միայն մի առաջարկ, կամ խնդրանք, նոր անդրադաձներ ունե-

նան նաեւ Իրանի ներքին կանոններին առօրեայ կեանքում եւ ընդունած, օրէնքով սահմանւած կարգերին, քանի որ լինելով բաւականին մօտ հարեւաններ մեր քաղաքացիները այդ երկրում լինելու պարագայում յստակ պատկերացնեն ինչ է կարելի եւ ինչը ոչ, քանի որ Իրանը իր դիմագծով բաւականին ինքնատիպ երկիր է:

Շնորհաւորում են 100-րդ համարի առիթով, մաղթում հասնէք 1000-րդ ին ու աւելին, կանաչ ճանապարհ Ձեզ:

*Հրաչ Հայրապետեան
Գեղանկարիչ,
ՀՀ նկարիչների միութեան եւ
Դանիայի Հիլերոտ քաղաքի «Նոր
Արւեստի» միութեան անդամ*

Հայրենիքից դուրս տպագրուող հայկական մամուլը Հայաստանում այնքան էլ տարածում չունի, յատկապէս նրանց համար, ովքեր չեն օգտուում համակարգչից ու ինտերնետային կայքերից: Իրանում տպագրուող հայկական «Յոյս» երկշաբաթաթերթը այդ քչերից է, որը տարածւում է եւ ձեւաւորում է իր կարծիքը: Մէկ լրագրողի նիւթով անգամ դառնում է սպասւած... Երկու տարի է ինչ յաղթահարելով դասական ուղղագրութեան դժւարութիւնը մշտապէս ընթերցում են: Սա այն մամուլն է, ուր տարբեր նախասիրութիւնների տէր ընթերցողների համար միշտ էլ մի հետաքրքիր էջ կը գտնուի: Կարծում են, որ «Յոյս»-ը անընդհատ ձգտում է կատարելագործելու, իր տեսակը պահպանելով, ինչն ուրախալի է եւ դեռ նոր ու հետաքրքիր էջեր կարող է ունենալ, բազմակարծութեան վրայ յենելով եւ գնահատելով նոր միտքն ու միջամտութիւնը:

Բարի ու բովանդակալից երթեր եւ արդէն նաեւ մեր թերթին:

*Սուսաննա Աղաջանեան
Ինժեներ*

Շնորհաւոր 100-րդ համարդ սիրելի «Յոյս», որ դարձել ես սեղանի թերթ հազարաւոր մղոններ այս կողմ, կապելով մեզ անտեսանելի թելերով իրանահայ համայնքին ու նրա ստեղծագործ մտքին:

Բաւականին գովելի է, որ Հայաստանի հայերս կարողանում ենք նաեւ մեզ տեսնել Քո էջերում, համախմբւած աշխատանքի շնորհիւ, որը պայմանաւորւած է արտօմատեր, խմբագիր, լրագրող ներդաշնակ կապով նաեւ:

Ինքս առողջապահութեան ոլորտի ներկայացուցիչ եմ ու ամենատարբեր հետաքրքիր նիւթերի հետ մէկտեղ հաճոյքով եմ ընթերցում բժշկական թեմաներին վերաբերող նիւթերը «Յոյս»-ի էջերում:

Համար առ համար զգացւում է, որ կայ ձգտում թերթը աւելի հետաքրքիր դարձնելու եւ դա ուրախալի է յատկապէս մեր՝ ընթերցողներին համար... «Ով շատ է տալիս, նրանից նաեւ շատ են պահանջում», օրէնք է, ուստի մեր սպասելիքներն էլ մեծ են «Յոյս»-ն աւելին տեսնելու...

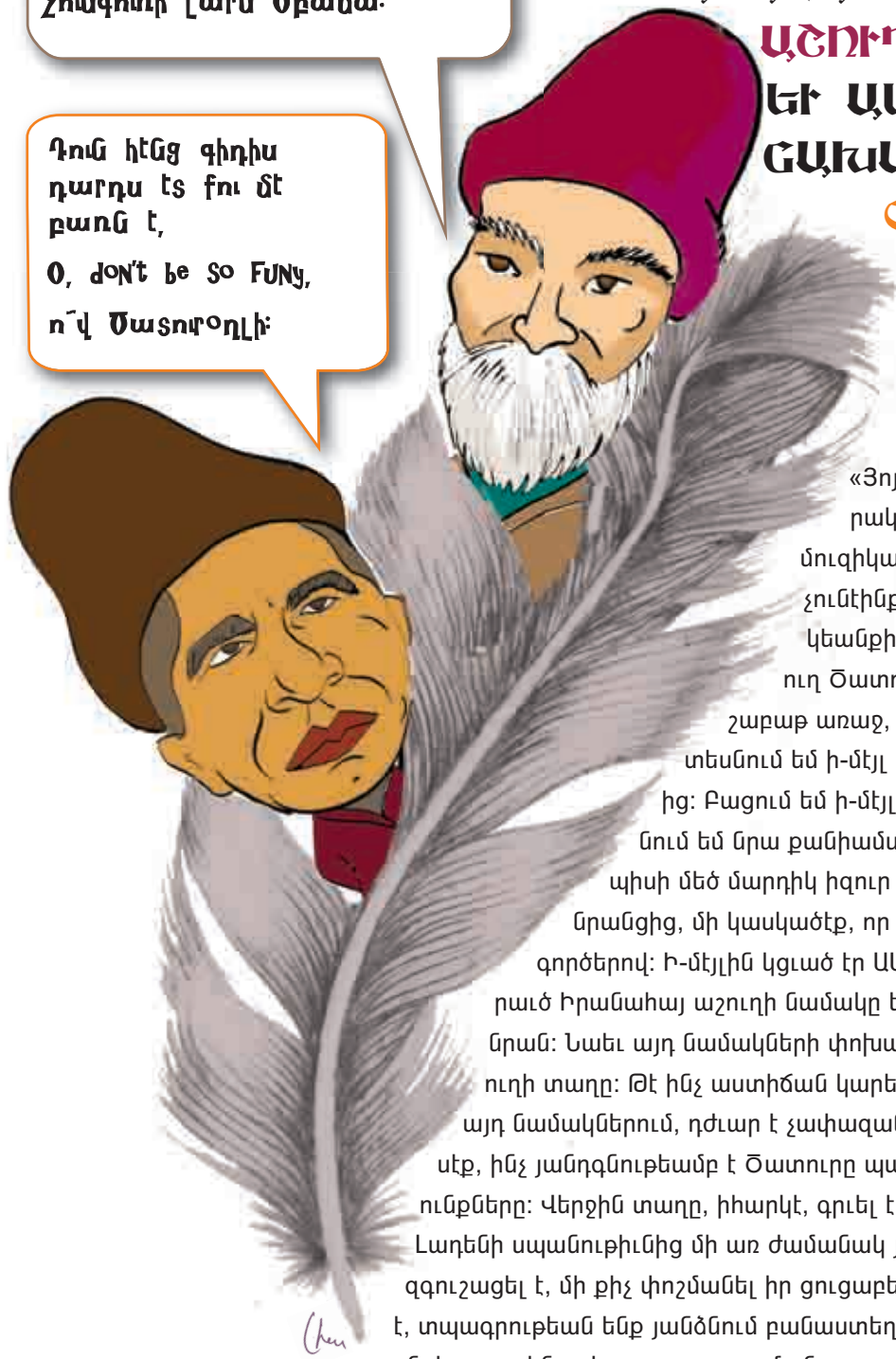
Մաղթում են նորանոր հարուստ էջեր, Ձեր աշխատակազմին ու տնօրինութեանը մեծ յաջողութիւններ, բարի եւ ազնիւ երկխօսութիւն՝ տարածութիւն չճանաչող ընթերցողներին հետ:

*Հայկուհի Իսրայէլեան
Դեղագէտ, դեղագործ*

Մագամ ի ՚նչ իմ ուզում ֆիզնից,
 իմ ուզածը մե հաս բառ ա,
 Թե վուր ասիս, գովիդ կոսի իմ
 շունգուտի Լարն Օբամա:

Դուն հենց գիդիս
 դարդս էս ֆու մե
 բառն է,
 O, don't be so FUNY,
 ո՛վ Մասուրօղլի:

ԴԻՒԱԿԱԳԻՏԱԿԱԿ ԸԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱԿԱԿԱՅ ԲԼԹՈՒԼ ԱՇՈՒՂ ԾԱՏՈՒՐՈՂՈՒ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԸՆԴԱՍԳԱԿ ԲԱՐԱԿ ՕՔԱՄԱՅԻ ԱՐՁԵՒ

«Յոյս»-ի համար 94-ում հրատարակած Ծատուրօղլու հետ մեր մուզիկալ հարցազրույցից յետոյ» լուր չունեինք մեր համայնքի մշակութային կեանքի պարտզի անւանի բլբուլ Աշուղ Ծատուրօղլուց, մինչեւ սրանից մի շաբաթ առաջ, երբ յանկարծ ինքաքս-ում տեսնում են ի-մէյլ կայ tzadooroghli@gmail.com-ից: Բացում են ի-մէյլը եւ կարդալով այն, հասկանում են նրա քանիամսեայ լռութեան պատճառը: Այսպիսի մեծ մարդիկ իզուր չեն լռում. երբ ձայն չկայ նրանցից, մի կասկածէք, որ զբաղւած են յոյժ կարելոր գործերով: Ի-մէյլին կցւած էր ԱՄՆ-ի նախագահին հասցեագրւած Իրանահայ աշուղի նամակը եւ Օբամայի պատասխանը նրան: Նաեւ այդ նամակների փոխանակութիւնից յետոյ գրւած աշուղի տաղը: Թէ ինչ աստիճան կարելոր թեմաներ են քննարկել այդ նամակներում, դժւար է չափազանցել: Ահա կարդացէք եւ տեսէք, ինչ յանդգնութեամբ է Ծատուրը պահանջել մեր ժողովրդի իրաւունքները: Վերջին տաղը, իհարկէ, գրւել է յատուկ պայմաններում, Բեն Լադենի սպանութիւնից մի առ ժամանակ յետոյ, երբ աշուղը մի քիչ զգուշացել է, մի քիչ փոշմանել իր ցուցաբերած յանդգնութիւնից: Ինչ որ է, տպագրութեան ենք յանձնում բանաստեղծութիւնների բնագրերը, թող ընթերցողը ինքը կարդայ ու զարմանայ:

ԲԱՐԵՒԱԳԻՐ ՇԱՏՈՒՐՕՂԼՈՒՅ ԲԱՐԱՔԻՑ

Մէ խօսք ունիմ իլթիմագով, թէկուզ մէ քիչ դառն, Օբամա,
Անգաճ արա, մատաղ իմ քիզ, հանի սրտիս խարն Օբամա,
Աշխարն աշխարով կշտացաւ, ես քեզանից սով մնացի,
Սրտունս ինթիզար ունիմ, օր ասես են բառն Օբամա:

Ամօթ է, մա ՚րդ, խօսք իս տւի, արի Բարա ՚ք, խօսի բառըն,
Ինչ իս շիտակ խօսքը ծռուն, տանուն գցուն ծորն ու սարըն,
Դուն են գլխէն իմաստուն իս, մի գցի քու էթիբարըն.
Լրանուն է արդէն դարըն, թափիր գոթիդ քարն, Օբամա:

Ջղերիս հիդ խաղ իս անուն, չիս նայուն իմ դժար հալին,
Յէնց ասելու վախտն ի գալի, տալիս իս մեխին ու նալին,
Արի տղամարդու նման մէ անգամ էլ խփի խալին,
Էն ինչ պիտի ասես, ասա ՚, տու ՚ր իմ Մասիս սարն, Օբամա:

Է ՚յ աղալաթ հուքմի- հեթիմ, քու դռանն իմ կանչուն հարա,
Ասա ՚, միզ իդ ի ՚նչ իս կամուն, բալքամ դարդիս անիս չարա,
Մագամ ի ՚նչ իմ ուզուն քիզնից, իմ ուզածը մէ հատ բառ ա,
Թէ վուր ասիս, գովքդ կոսի իմ չունգուռի լարն Օբամա:

Ծատուրօղլին ասաւ.- զալուն, խիլքըդ Գիւլին բար մի անի,
Խօսք իս տւի, խօսքիդ կացի, ստով քիզ խարաբ մի անի:
Էրդողան ու Գիւլի խաթիր հարցն օրակարգից մի հանի:
Ասա ՚,- գրողը քիզ տանի,- վերջացրու էս ջառն, Օբամա:

ՕՔԱՆԱՅԻ ՊԱՏԱՆԻԱԿԵՐ ՇԱՏՈՒՐՈՂՈՒՅ

Նամակդ ստացիլ իմ, ո՛վ Ծատուրօղլի,
Խօսքիրդ նման ին նաբաթ ու նողլի,
Լիզուդ շաքար ունիս, լամզով կու խօսիս,
Առջիւրդ լոնգ գցի պիտի Քեօռօղլին:

Դուն շատ ուրբաթախօս ու սրամիտ իս,
Չիմ ասի, թէ պխմախ ու միամիտ իս,
Համա politics-ից հեչ բան չգիտիս,
Օ, I beg your pardon, ո՛վ Ծատուրօղլի:

Խփում իս համաշա միեւնույն լարին,
Գովք իս ասուն անվերջ քու Մասիս սարին,
Նազլու եարը թողած կպիլ իս բառին,
I am for you sorry, ո՛վ Ծատուրօղլի:

Ախար չիս հասկանում, որ էդ մէ բառըն
Ոնց որ իմ հեծած ջուխտ ձիու օֆսարըն,
Թէ ձիռից թողեցի ինձ կուտան քարըն,
Did you understand?!, ո՛վ Ծատուրօղլի:

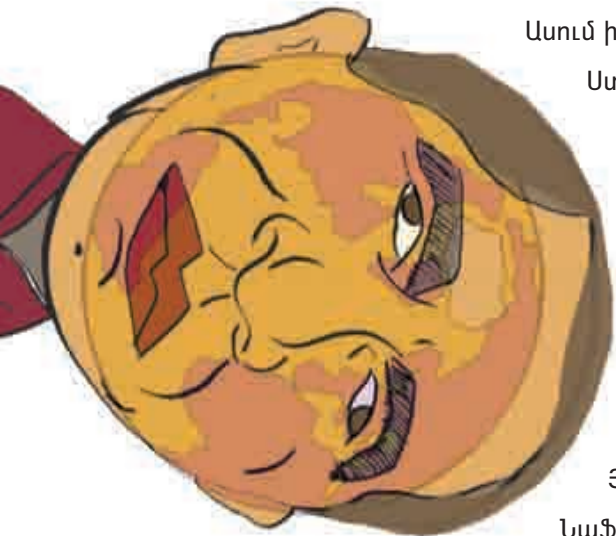
Հիմի որ կողմով օր ուզում՝ քշում իմ,
Յիփ տռտիգ ին տալի, սանձը քաշում իմ,
Էրկուսի հուքին էլ հալում մաշում իմ,
Էս էլ քանի՛ տարի, ո՛վ Ծատուրօղլի:

Բլբուլ իս էլի ու մտիլ իս բաղն,
Յալա դիռ չիս մարսի դուն Ղարաբաղն,
Յիմի էլ ուզում իս քու Ադրի դաղն,
Ախորժակիդ մեռնիմ, ո՛վ Ծատուրոլլի:

Մէկ էլ տեսար գլխիդ կը փչի հովն,
Կեւնիս ինձնից կուզիս դու ծովից-ծովն,
Թէ վուր ուզիմ էրթամ յիս քու խաթրովն,
Խաղը՛ս տանուլ կուտամ, ո՛վ Ծատուրոլլի:

Դուն իսկի չիս գիդի խաղի կանոնն,

Ասում իս ծովից-ծով թամամն ի քոնն,
Ստորագրիլ է Վուդրո Վիլսոնն,
Գնա, իւրնից ուզէ, ո՛վ Ծատուրոլլի:

Ծատուր ախպօրս ասիմ, գլուխս խառն է,
Գանգունս գլոբալ թամամ աշխարն է,
Դուն հէնց գիդիս դարդս էտ քու մէ բառն է,
Օ, don't be so funny, ո՛վ Ծատուրոլլի:

Յիս մեր նոր աշխարքի քարտէզն իմ գծում,
Նաֆտի լուլի համար ճամփայ իմ բացում,
Դուն էլ քիզ առանց նաֆտ մէջտեղ իս քցում,

It is not kind of you, ո՛վ Ծատուրոլլի:

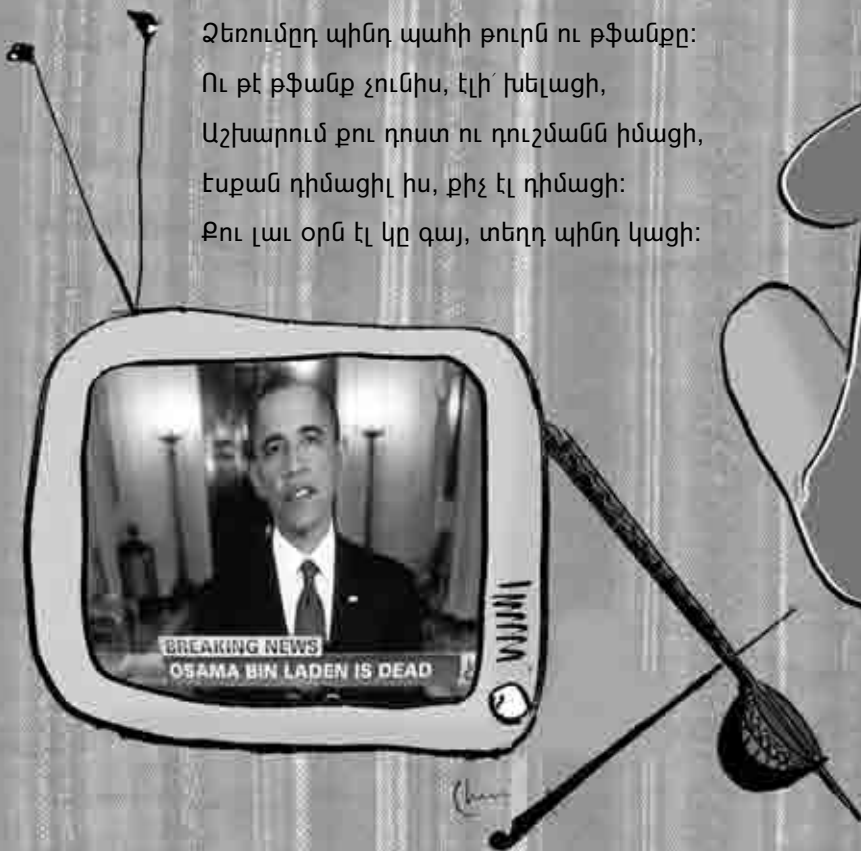
Արի, Ծատուր ինձնից մալուլ մի կենայ,
Չունգուռդ առ մէ ոտ Անտալիա գնա,
Մտի ծովը էրված սիրտդ հովանայ,
Take it easy my dear, ո՛վ Ծատուրոլլի:

Դէ, կէս քշեր էլաւ, քնելու ժամ ա,
Պիտի բայ-բայ ասեն յիս քիզ ակամայ,
Մաղթում իմ քաղցըր քուն, անու՛շ երագնիր,
Տաք-տաք համբոյրներով, Բարաք Օբամա

ՏԵՆԱՐ

Տեսա օր, Ծատուրողի, էդ հոքաւորին,
Անունը էլ ես չեմ ուզում տամ նորից,
Յանկարծ վեր չկենայ, բաղ ազ տաս տարի
Բեն Լադենի նման գայ քեզ էլ ճարի.
Կամ թէ ուզես երթաս դու էլ Ամրիկա,
Կողին ընկնի ու քիզ ասի.- Չէ, մի գայ,-
Քանի հիդ իմ ասի, խիլքիդ խիլք ասա,
Քիզ չկապող բանի մասին մի խօսայ,
Ազգի գործերի մէջ քիթդ մի կոխի,
Ախր, դու տակն իս, թէ՞ գլուխը սոխի,
Ո՞վ իս դուն, օր նստում, դալամ իս սրում,
Բարաք Օբամային նամակ իս գրում,
Վիլ արա, Ծատուր ջան, գնա քու բանին,
Դուն աշուղ՝ ծառայ իս Մշոյ Սուլթանին:

Դու էլ, ժողովուրդ ջան, լսի իմ կոչը,
Արի՛, վիլ արա էդ Բարաքի պոչը,
Նամարդի մննաթը իզուր մի քաշի,
Օտարների դռան շենը մի մաշի,
Մոռացի իլթիմազն ու աղաչանքը,
Չեռունըդ պինդ պահի թուրն ու թֆանքը:
Ու թէ թֆանք չունիս, էլի՛ խելացի,
Աշխարում քու դոստ ու դուշմանն իմացի,
Էսբան դիմացիլ իս, քիչ էլ դիմացի:
Քու լաւ օրն էլ կը գայ, տեղդ պինդ կացի:

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻԱՔԱՆԱԿԻ ՎՏԱՆՓԱԽՈՐ ԱՆԿՈՒՄ

ՀԱՅ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿՈՉ ԵՆ ԱՆՈՒՄ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆԸ ՔԱՅԼԵՐ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ԴԵՄ

Գայիանէ Սկրտչեան

(Չախից աջ) Կարէն Աղամեանը, Թաթուլ Մանասերեանը, Լեւոն Անանեանը եւ Կարինէ Դանիէլեանը քննարկում են արտագաղթը

Հայաստանում ահագնացող արտագաղթի ծաւալներից անհանգստացած մի խումբ մտաւորականներ բաց նամակ են յղել ԱԺ նախագահ Յովիկ Աբրահամեանին եւ ՀՀ վարչապետ Տիգրան Սարգսեանին՝ կոչ անելով քայլեր ձեռնարկել երկրի համար այս վտանգաւոր միտումը փոխելու ուղղութեամբ:

Նամակի հեղինակներն առաջարկում են կառավարութեանն ամենամօտ ժամանակներում հասարակութեանը եւ ԱԺ-ին ներկայացնել Հայաստանում ժողովրդագրական իրավիճակը շտկելու որոշակի եւ վստահութիւն ներշնչող միջոցներ: Գրողների միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանը նշում է, որ արտագաղթը տարիների ընթացքում շարունակ արձանագրել է, սակայն հիմա հասել են մի հանգրւանի, որ այլեւս չեն կարող հանգիստ նայել, թէ ինչ է կատարուում: «Դատարկել են գիւղերն ու փոքր քաղաքները: Պէտք է գիտակցենք մեր սահմանամերձ բնակավայրերի ամայացումը այն դէպքում, երբ մեր հարեւանները յամառօրէն փորձում են իրակա-

նացնել իրենց ռազմատենչ նպատակները: Պէտք է հասկանանք, որ սահմանամերձ բնակավայրերը մեր սահմանաբերդերն են», - ասում է նա: Մտաւորականներին յատկապէս անհանգստացնում է այն հանգամանքը, որ գիւղերից կամաւորութեան սկզբունքով մարդկանց հաւաքագրում են ու տանում ՌԴ հեռաւոր շրջաններ, որտեղ էժան աշխատուժի կարիք կայ: «Դա ռուսական ծրագիր է՝ «Օգնութիւն հայրենակիցներին»: Սա արդէն անկախ երկրի պահածք չէ: Նման գործընթացները կը կանգնեցնեն երկիրը ժողովրդագրական վիճակի վտանգի առջեւ», - ասում է «Յանուն մարդկային կայուն զարգացման» ՀԿ նախագահ Կարինէ Դանիէլեանը: Ազգագրագետ Հրանուշ Խառատեանը նշում է. «Մեզ նման խեղճ, կոռունպացւած, մարդու իրաւունքները ոտնահարող երկրի համար նման ծրագրերը ուղղակի փրկութիւն են գերադաստ գոյութիւնից: Միայն հայ-

րենասիրութեամբ մարդկանց այլեւս չենք կարող պահել մեր երկրում»: Նա յոյս ունի, որ եթէ կազմակերպեն ԱԺ լսումներ, ապա արդիւնքում կը ձեւաւորուի աշխատանքային խումբ, որն էլ իրատեսօրէն գնահատելով իրավիճակը՝ վերլուծող ծրագրեր կը մշակի եւ կոնկրետ քայլեր կը ձեռնարկի: Ըստ Ազգային վիճակագրական ծառայութեան տուեալների՝ 2011 թ. Յունւար-Ապրիլ ամիսներին Հայաստան ժամանողների եւ Հայաստանից մեկնողների թիւ բացասական սալդոն կազմել է 47.610 մարդ: Յունիսի 30-ին անցկացւած Հայ ազգային կոնգրեսի հանրահաւաքում ՀԱԿ-ի անդամ Արամ Մանուկեանը յայտարարել է, որ վերջին 2,5 տարւայ ընթացքում Հայաստանը լքել է 250 հազար մարդ:

ՂԱՐԱՔԱՂԵԱՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒՄ

ՓՈՐՁԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՆԹԱԳՐՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶԵԿԱՎՓԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նայիրա Հայրունեան

Ղարաքաղեան կարգաւորման հարցով Կազանում անցկացւած Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Ռուսաստանի գագաթնաժողովը բանակցային գործընթացի ծախողում չդարձաւ, եւ, հաւանաբար, դրանից ակնկալիքները դեռ կարող են արդարացել:

Յունիսի 24-ին Սերժ Սարգսեանի, Իլհամ Ալիեւի եւ Դմիտրի Մեդւեդեւի հանդիպումից յետոյ, որի ժամանակ, ի հեճուկս բոլոր սպասումների՝ չստորագրուեցին Ղարաքաղեան կարգաւորման հիմնարար սկզբունքները, Ֆրանսիայի արտգործնախարարութեան կայքում տեղեկատուութիւն է յայտնուել, որի համաձայն բանակցութիւնները կը շարունակեն, եւ առաջիկայում համանախագահները կայցելեն տարածաշրջան: Այն մասին, որ Յունիսի 24-ին Կազանում կողմերը «չկարողացան համաձայնութեան գալ ընդամենը մի փոքր բանի շուրջ», վկայել է գագաթնաժողովի միանգամայն հանգիստ ամփոփիչ յայտարարութիւնը, որում նշուում է, որ բանակցութիւնները կը շարունակուեն: Հայ փորձագետները ենթադրում են, որ շուտով բանակցութիւնների ձեւաչափը կը փոխուի, եւ որ փաստաթղթի ստորագրումից յետոյ Ղարաքաղը կը վերադառնայ բանակցային սեղանի շուրջը: ՀՀԴ կուսակցութիւնն արդէն այսօր առաջարկում է արձանագրել այն փաստը, որ Հայաստանը Լեռնային Ղարաքաղի անկախութեան եւ անվտանգութեան երաշխաւորն է եւ ԼՂՀ-ի հետ ռազմաքաղաքական դաշինք կնքել: ՀՀԴ Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ Արմէն Ռուստամեանը համոզուած է, որ այս ամէնն անհրաժեշտ է անել այսօր, քանի որ միայն այդ

դէպքում դա հնարաւոր կը լինի համարժէք արձագանք համարել: Ղարաքաղում կարծում են, որ բանակցութիւնների ելքը կարող է լինել միայն ԼՂՀ անկախութեան ճանաչումը: ԼՂՀ արտգործնախարարի խորհրդական Ռուբէն Զաքարեանը յայտարարել է. «Այն իրավիճակում, երբ Ադրբեջանը յայտարարում է, որ ինքը ոչինչ չունի զիջելու, մնում է միայն մէկ ելք՝ միջազգային հանրութիւնը պետք է ճանաչի Լեռնային Ղարաքաղի անկախութիւնը, որից յետոյ բանակցութիւնների սեղանի շուրջը պետք է նստեն Ղարաքաղն ու Ադրբեջանը»: Երկրորդ գործօնը, որի փոփոխման հնարաւորութեան մասին խօսում են փորձագետները, Ռուսաստանի դերն է կարգաւորման մէջ: Վերջին երեք տարիներից ՌԴ նախագահ Դմիտրի Մեդւեդեւը ստանձնել է «գլխաւոր միջնորդի» դերը եւ կազ-

մակերպել Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահների 12 հանդիպում «Ռուսաստանի հովանուներքոյ»: Համաշխարհային մասնուլը, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի պուտինամետ (ՌԴ վարչապետ Վլադիմիր Պուտին) ՁԼՄ-ները գրում են, որ Կազանում փաստաթուղթ չստորագրելը ոչ թէ Ռուսաստանի, այլ Մեդւեդեւի ծախողումն էր: «Եւրոպական ինտեգրացիա» ՀԿ նախագահ Կարէն Բեքարեանը ընդգծել է բանակցային գործընթացում համանախագահներից մէկի կողմից միջնորդի դերը մոնոպոլիզացնելու անհնարիւնութիւնը, քանի որ դա յղի է վտանգաւոր հետեւանքներով: «Հայկական կողմը բարձր է գնահատում Ղարաքաղեան խնդրի լուծման գործում միջնորդների, մասնաւորապէս Ռուսաստանի ջանքերը, սակայն, այդուհանդերձ, որեւէ մէկի կողմից հակա-

ԱՐՏԱՆԵՐԹ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՐԾԵՄ ՉԵՆ ԼԻՆԵԼՈՒ

Նայիրա Չայրումեան

մարտութեան մոնոպոլիզացիան անընդունելի է»,- յայտարարել է փորձագէտը: Սակայն, կարծիք կայ, որ ՌԴ նախագահը ամենեւին էլ հիասթափուած չէ եւ դեռ կասի իր խօսքը: Եթէ նախագահ Մեդվեդեւը հիասթափուած լինէր, ապա նա հրապարակաւ կը հաղորդէր այդ մասին Կազանի հանդիպման կողմերին, կարծում է «ժառանգութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Ստեփան Սաֆարեանը՝ մեկնաբանելով «Կոմերսանտ» թերթի տեղեկատուութիւնն այն մասին, որ ՌԴ նախագահն այնքան հիասթափուած է Յունիսի 24-ի Կազանի զագաթնաժողովի արդիւնքներից, որ պատրաստ է դադարեցնել իր միջնորդական առաքելութիւնը դարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման գործով: Յիշեցնենք, որ Ռուսաստանը «հիասթափութիւն» չի արտայայտել: Յամենայն դէպս, պաշտօնական «հիասթափութիւն» ոչ ոք չի արտայայտել, այդ թում մտել՝ ԱՄՆը: Միայն ԱՄՆ պետդեսպարտամենտի ներկայացուցիչ Վիկտորիա Նուլանդը նշել է, որ «Չայաստանի եւ Ադրբեյջանի նախագահները Կազանում չեն կարողացել համաձայնութեան գալ հիմնարար սկզբունքների շուրջ: Սակայն, [ՌԴ] նախագահ [Դմիտրի] Մեդվեդեւի մասնակցութեամբ իրենց համատեղ յայտարարութիւնում երկուսն էլ նշել են, որ բարելաւել են փոխյարաբերութիւնները որոշ հարցերի շուրջ, համաձայնել են աշխատել հիմնարար սկզբունքների վրայ եւ կրկին հանդիպել ապագայում: Բայց ես կուզենայի ասել, որ դա հիասթափեցնում է»:

Արտահերթ ընտրութիւնների անցկացում պնդող Չայ ազգային կոնգրեսը Յունիսի 30-ին տեղի ունեցած հանրահաւաքի ժամանակ յայտարարել է իր ամառային արձակուրդի մասին եւ իշխանութիւններին մինչեւ Սեպտեմբեր ժամանակ է տւել, որպէսզի նրանք կողմնորոշւեն երկխօսութեանը մասնակցելու հարցում:

Սակայն արդէն ակնյայտ է, որ Սեպտեմբերից յետոյ արտահերթ ընտրութիւններից խօսելն անիմաստ կը լինի, քանի որ երկիրը կը մտնի նախընտրական շրջան՝ խորհրդարանական ընտրութիւնները կանցկացւեն 2012 թ. գարնանը:

Չանրահաւաքի մասնակիցները որոշեցին հերթական հանդիպումն անցկացնել Օգոստոսի 1-ին, սակայն շատերը կատակում էին, որ աւելի լաւ կը լինի հաւաքւեն Սեւանայ լճի ափին՝ միենոյն է, քաղաքական յայտարարութիւններ չեն լինելու, գոնէ հնարաւոր կը լինի հանգստանալ լաւ ընկերակցութեամբ: Երեկայ հանրահաւաքն առանձնանում էր սակաւաթիւ մարդկանցով, ու թէեւ ընդդիմութեան առաջնորդները փորձել են բացատրել դա սեզոնային պասիւութեամբ, սակայն ակնյայտ է, որ Կոնգրեսի հանդէպ հետաքրքրութիւնը զգալիօրէն նւազել է՝ իշխանութեան հետ երկխօսելու փորձի պատճառով: Նախեւառաջ հիասթափուել է ընդդիմադիր զանգաւածի աւելի արմատական տրամադրուած մասը, որը համոզուած է, որ իշխանափոխութեան հնարաւոր է հասնել միայն հասարակական ճնշումն ուժեղացնելով եւ իշխանութիւններին հարկադրելով հրաժարական տալ: Կոնգրեսի առաջնորդ, ԶԶ

առաջին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խաղաղասիրական ժեստերը համոզել են նրա համախոհներից շատերին, որ Կոնգրեսը չի «ճնշում» եւ չի պատրաստուում յեղափոխութիւն անել: Բողոքող զանգաւածի միւս մասը չի հասկանում, թէ ինչպէս Կոնգրեսը, որը մինչ օրս ներկայիս իշխանութիւններին թաթար-մոնղոլական էր անւանում, կարող է բանակցութիւնների գնալ այն մարդու հետ, որին մեղադրում են իշխանութիւնը բռնազաւթելու մէջ: Նոյնիսկ դաւաճանի համբաւ ունեցող Ազգային անվտանգութեան խորհրդի քարտուղար Արթուր Բաղդասարեանը մեղադրել է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին կոնիւկտուրային քաղաքականութեան մէջ: 2008 թ. ընտրութիւններից յետոյ ընդդիմադիր թեկնածու Բաղդասարեանը կոալիցիա է մտել Սերժ Սարգսեանի հետ եւ մինչ օրս արդարանում է այդ քայլի համար: Նա յայտարարել է, որ Տէր-Պետրոսեանն այժմ անում է այն, ինչն է մեղադրում էր Բաղդասարեանին 3 տարի առաջ: Իշխանութիւնում էլ լուրջ չեն վերաբերում Կոնգրեսի պահանջներին: ԶԱԿ-ին միանգամայն կարող է բաւարարել նշանակած ժամկետից մէկ շաբաթ ուշ անցկացւած ընտրութիւնների անցկացումը, միայն թէ դրանք «արտահերթ» կոչւեն: Այս մասին երկէ յայտարարել է ԱԺ-ում ԶԶ նախագահի մշտական ներկայացուցիչ Գառնիկ Իսագուլեանը: Նա ընդգծել է, որ դա արւում է միակ ընդդիմադիր ուժի գոյութեան տպաւորութիւն ստեղծելու համար: Իսագուլեանը յայտարարել է, որ իշխանութիւնը Կոնգրեսի մէջ չի տեսնում ընդդիմութեան մարմնացում: Կոնգրեսի նախկին եւ

ներկայիս համախոհների համար ամենաանհասկանալի հարցը նրա նպատակն է: Տէր-Պետրոսեանը հանրահաւաքում հաւատացրել է, որ ՀԱԿ-ի նպատակը ոչ թէ անպայման իշխանութեան հասնելն է, այլ լեգիտիմ իշխանութեան ձեւաւորումը, աւելին, եթէ արդար ընտրութիւնների ընթացքում յաղթի որեւէ այլ քաղաքական ուժ, ապա ՀԱԿ-ը կը շնորհաւորի նրան: Դա նշանակում է, որ Կոնգրեսը չի բացառում, որ կարող է «համոզել» իշխանութեանը «արդար» ընտրութիւններ անցկացնել, որի ընթացքում կը յաղթեն ներկայիս իշխող ուժերը, որին Կոնգրեսը մեղադրում է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան ձախողման, զաւառականութեան եւ դիլետանտութեան մէջ: Սոցիալական ցանցերում բուռն բանավիճում են այս հարցի առնչութեամբ, եւ դրա մասնակիցները հակած են այն կարծիքին, որ Կոնգրեսի նպատակը ոչ թէ ներկայիս իշխանութիւնը փոխելն է, ինչպէս յայտարարում էր աւելի վաղ (ինչն էլ մարդկանց ձգում էր դէպի ՀԱԿ), այլ խորհրդարանում ինչ-որ թւով մանդատներ ստանա-

լը: Ու թէւ երեկայ հանրահաւաքում ընդդիմութեան առաջնորդները յայտարարում էին, որ Սերժ Սարգսեանին կարող է եզիպտոսի նախկին նախագահ Յոսնի Մուբարաքի եւ Թունիսի նախկին նախագահ Բեն Ալիի ճակատագիրը վիճակել, ակնյայտ է, որ Կոնգրեսն այս երեք տարիների ընթացքում զսպել եւ չափաւորել է հանրութեան ըմբոստութիւնը, եւ այժմ չի կարող յոյս դնել, որ հանրութիւնը արաբական երկրների պէս դուրս կը գայ փողոց՝ իշխանութեան հրաժարականի պահանջով: «Եթէ իշխանութիւնները սահմանաձեւ ողջամիտ ժամկետում երկխօսութեան չզնամ, ապա մեր օրակարգում կը մնայ ընդամենը մէկ պահանջ, այն է՝ նախագահ Սերժ Սարգսեանի եւ իշխող կուլիցիայի անվերապահ հրաժարականը», - յայտարարել է Տէր-Պետրոսեանը հանրահաւաքում: Սա նոյնպէս տարակուսանք է առաջացրել, քանի որ այս պահանջն ամէն անգամ առաջ է քաշել 2008 թ. ընտրութիւններից յետոյ: Փոխարէնը՝ Տէր-Պետրոսեանը յայտարարել է, որ Կոնգրեսն ուշադրութիւնը կենտրոնացնելու է

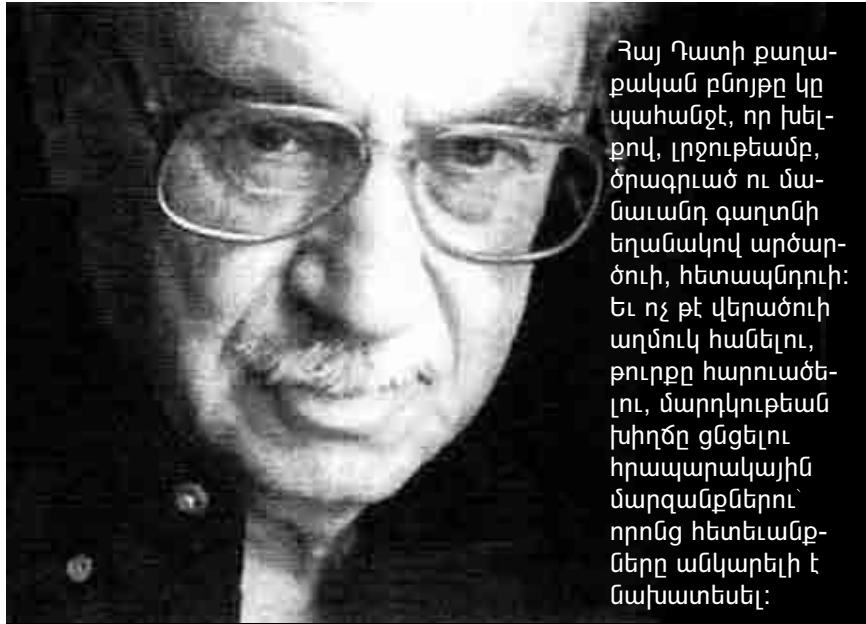
Մարտի 1-ի գործի բացայայտման վրայ: Նա ասել է, որ իրենց չի գոհացնում հետաքննութեան ներկայիս ընթացքը: Տէր-Պետրոսեանը կարծում է, որ անհրաժեշտ է հարցաքննել ոստիկաններին, որոնք հրազէն են կիրառել: Նրանք իրենց վրայ մեղք չեն վերցնի եւ կասեն, որ զէնք կիրառելու հրաման են ստացել վերելից, եւ այդպէս գործը կը հասնի մինչեւ Սերժ Սարգսեան, ասել է Տէր-Պետրոսեանը: Ընդ որում նա յայտարարել է, որ քննութեան առարկան բախումների ժամանակ 10 մարդկանց սպանութիւնների բացայայտումն է: Դա նշանակում է, որ Կոնգրեսը չի պնդի, որպէսզի դատական քննութեան ընթացքում քննարկւի ընտրութիւնների կեղծման եւ իշխանութեան բռնազաւթման հարցը, որն էլ դարձել է յետընտրական հանրահաւաքների եւ բախումների պատճառ:

*Հայաստանի լուրերի եւ վերլուծութիւնների աղբիւր՝
www.armenianow.com*

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս երկու յղացքներու դրացիութիւնը հազազիւտ երեւոյթ է մեր մօտ: Բառերը մաշած գունատած գորգերու պէս կորսնցուցած են իրենց ճշգրտութիւնը, ինկած են շրջուն վաճառորդներու ուսերուն: Այնպէս որ այսօր «մշակոյթ» գաղափարը կը զուգահիսի գլխաւոր արժանութեան հետ, ժամանակակից հայ գրականութիւնը, այդ կոճկած, ինքն իր շուրջ դարձող, անուշահոտ գործածող տարիքոտ ամուրիներուն կը հանդիպինք քունսերներու միջնարարին: Մեր մէջ, գրականութիւնը շատ ալ տարբեր չէ գրականութեան մասին դասախօսութենէ, տարբեր չէ այդ դասախօսութեան մասին թերթի դրկւած թղթակցութենէ: Մշակոյթի կը կարծենք ծառայել, երբ անցեալի վարկով (յաճախ խնդրական...) կը ծպտուինք, կը փորձենք մենք մեզ խաբել կամ ուշադրութիւն գրաւել միջազգային սակարանի մէջ: Աստուած չընէ, որ օտար մը գովէ մեր ժողովուրդի ձգած հետքը պատմութեան ճամբուն, երկու անուշ խօսք ընէ մեր մասին կը ծռինք կօշիկին փոշին կ'առնենք...:

Մշակոյթը դեռ հոմանիշ է Կովկասեան պարի, էսթրատային երաժշտութեան, կէս-ականջ պատարագին, նոյնիսկ ամավերջի հանդէսին...: Եթէ այս բոլորը իրար

Հայ Դատի քաղաքական բնոյթը կը պահանջէ, որ խելքով, լրջութեամբ, ծրագրուած ու մանաւանդ գաղտնի եղանակով արծարծուի, հետապնդուի: Եւ ոչ թէ վերածուի աղմուկ հանելու, թուրքը հարուածելու, մարդկութեան խիղճը ցնցելու հրապարակային մարզանքներու որոնց հետեւանքները անկարելի է մախատեսել:

Վահէ Օշականի գրչին պատկանող այս յօւածը առաջին անգամ հրատարակել է 1973 թականին «Երիտասարդ հայ» թերթում: Փարիզում հրատարակող «Նոր Յառաջ»-ը այն վերահրատարակել է իր 2010 թականի Հոկտեմբեր 30-ի համարում: Նկատի առնելով, որ դրանում քննարկող հարցերը պահել են իրենց թարմութիւնը եւ առնչում են նաեւ մերօրեայ պայմաններին, այն ներկայացնում ենք մեր ընթերցողներին:

խառնենք ու հասարակած յայտարարի զարնենք, երեւան կու գայ կրաւորական ու ցեղակեղորոն նկարագիրը մեր ըմբռնումին:

«Քաղաքականութիւն» գաղափարն ալ նոյն այլասերած ճակատագրով վիրաւոր է: Քանի քանի՛ իմաստ ու երանգ - մոլուցքէ մինչեւ քոքթէյլ ու ճառ, անցնելով ցոյցէն ու սգահանդէսէն: Վտանգաւորն ու անվնասը իրար խառնող խաղ է ան: Ու ինչքան ամբոխային ակամայ մղումներ, ամլութիւն ծածկելու ինչ ճիգ՝ որ իրար դէմ կը նետէ քաղաքական ու դասակարգային մոլեռանդութեամբ զինուած խմբաւորումներ, որ Հայ Դատը կը վերածէ սուգի, վրէժի պոռոտախօսութեան դաշտահանդէսի մը ուր կը կոխկռտուի պուտ մը խելքը, որ դեռ մնացեր է մեր անցեալի իմաստութենէն: Ինչքան մաղձ՝ մեր խօսքերուն ու լռութիւններուն

Վահէ Օշական

տակը, որ նոյնիսկ չի վարանիր մախատեսելու անոնք, որոնք հայրենիքի գաղափարով մեռան կէս դար առաջ: Մարդ սոսկումով կ'անդրադառնայ որ մեր կեանքի գրեթէ բոլոր երեւոյթները դեռ ախտալի ստորադասութեան մը կնիքին տակը կը մնան: Հինգ դար տեւող ստրկութեան թոյնը ազգային խառնածքին մէջ մտած է ու ոչ քսան է ու ոչ քսանհինգ տարի ըմբոստական

հապճեպ զգայնութիւն, ոչ ալ կէս դար ազատ, անդորր կեանքի փորձարարութիւն՝ կրցած են մաքրել մեր արիւնը: Դեռ շղթայուած ենք այդ դարերուն, թուրքին. դեռ անոր յաճախանքն է, որ կը ձեւաւորէ մեր դատումները, մեր զգացումները: Դեռ պէտք ունինք թուրքին, ըստ երեւոյթին, պէտք ունինք զայն ատելու, անոր հակադրելու՝ որպէսզի շեշտուի մեր ինքնութիւնը: Ետ դէպի գերութիւն...: Ու որքան կրկնենք թուրքին անունը ու հրահրենք ժխտական զգացումներ՝ այնքան աւելի կը խրիկն անոր անդհանքին մէջ: Թէ այս հոգեբանութիւնը ջարդելու սարսափէն առաջ կազմուած էր այն դարերուն, երբ մեզի համար ապրիլը մեռնելու հոմանիշ էր՝ բան չի փոխեր մեր վիճակէն: Տեղ մը ըսուած է որ աղէտներէ

առաջ ժողովուրդներ կը մահա-
ման իրենց ոգիէն ու խելքէն...:

Այս է կացութիւնը:

Չոր կամաց-կամաց, խելքով ու
լրջութեան, լարած ռումբ մը քա-
կելու զգուշութեամբ, փորձելու է
բարեփոխել: Հասկցնելու է թէ այ-
սօր մշակոյթը քաղաքակրթու-
թեան մը մէկ երեսն է, թէ քսանե-
րորդ դարուն ապրող Հայութիւն
մը, որ անցեալի արուեստէն աւելի
ընելու ատակ չէ՝ ինքզինքը լոկ կը
խաբէ, երբ այդ արուեստով կը
փառաբանուի: Գեղեցիկ բան է,
օրինակ, հայ ճարտարապետու-
թիւնը վկայ բերել, Չարենց ու Վա-
րուժան թարգմանել, օտար պար-
բերաթերթերու մէջ պարագայա-
կան յօդուածներ գրել հայ մշա-
կոյթի մասին, գեղջուկ երգերն ու
պարերը ոճաւորելով քաղքենի
հասարակութիւններու հրամցնել-
այդ ամբողջը լաւ, սակայն ո՛ր է
մեր օրերու արուեստը, ո՛ր է հայ
արդի մշակոյթը որ ազուցուած ըլ-
լայ արդի քաղաքակրթութեան:
Մոմով փնտռելու է: Բարեբախ-
տաբար որ նկարչութիւնն ու
երաժշտութիւնը ու թատրոնը կը
փրկեն մեր պատիւը: Անուրանալի
է անշուշտ Հայաստանի նպաստը
այս կալուածին մէջ: Բայց, ամէն
պարագայի, թող սփետտներ
չպոռան մեր երեսին թէ հող չու-
նինք մեր ոտքին տակը, թէ տակաւ
լեզու մը պիտի չունենանք մեր
բերնին մէջ: Ատիկա մենք լաւ գի-
տենք: Այդ չէ սակայն հարցը: Մե-
զի համար աւելի կարեւոր է որ
մեր արուեստի մարդիկ հասկա-
ման թէ ազգային անջատ մշակոյթ
յղացքը ժամանակաւորապէս է
ներկայիս, թէ պէտք է ստեղծեն՝
եթէ կը յաւակնին ծառայել ազգա-
յին յատուկ մշակոյթին, ժամանա-
կակից չափանիշներու, տագ-
նապներու ցանցին մէջ: Արուեստը
միջազգային լեզուի կը փոխուի ու
արուեստագէտը, մեծ թէքնոքրաթ-
ներու նման, կը յեղաշրջուի դէպի
ինքնութիւն մը որ դուրս է ազգա-
յին ծիրէն: Այսօր արուեստը յեղա-

փոխական զէնք ու արարք է նոյն
ատեն ու մեծագոյն վտանգը՝ բռ-
նատիրական մտայնութեան ու
կարգերու:

Աւելի վտանգաւոր ուժանակ է
քաղաքականութիւնը: Ամաթօր-
ներու ձեռքը ու խուժանային
տրամադրութիւններու քմայքին
տակ՝ աղէտի կրնայ տանիլ մեզ
ազգովին, անցեալով ու ներկա-
յով: Պետութիւններու ձեռքը սա-
կայն, քաղաքականութիւններ ըն-
տանի գազան մըն է, սանձուած ու
օգտակար անոր որ բռնած է սան-
ձը...:

Եզրակացութիւն.- Հասկցնելու
է, առ որ անկ է, թէ Հայ Դատի քա-
ղաքական բնոյթը կը պահանջէ,
որ խելքով, լրջութեամբ, ծրագր-
ուած ու մանաւանդ գաղտնի եղա-
նակով արծարծուի, հետապնդ-
ուի: Եւ ոչ թէ վերածուի աղմուկ
հանելու, թուրքը հարուածելու,
մարդկութեան խիղճը ցնցելու
հրապարակային մարզանքներու՝
որոնց հետեւանքները անկարելի
է նախատեսել: Այսինքն, միանգա-
մընդմիշտ անջատելու ջարդելու
հարցը, սուզը, վրէժը ու թուրքը ու
ասոնց ամբողջ զգացական բռ-
վանդակութիւնը՝ հայ հողերու,
Հայ Դատի պարունակէն, որ զուտ
քաղաքական բան մըն է: Ժամա-
նակ չունինք այլեւս երկու օրը
անգամ մը թուրք խաղցնելու,
անոր ոճրային բնոյթը հազարե-
րորդ անգամ կրկնելու հանդէպ
մեր անզօր ատելութեամբ սե-
րունդներ թունաւորելու: Ձգելու է
որ նորագոյնները գոնէ առողջ
մեծնան: Աւելի կարեւոր գործեր
կան - Սփիւռքեան ինքնութիւնը,
սփիւռքեան լինելութիւնը, մեր
արուեստը, 20-րդ դարը, ամբողջ
կոյս ապագան:

Այսպէս է, որ մշակութային քա-
ղաքականութեան մը գաղափարը
կը յստականայ: «Ան որ չի ծրա-
գրեր իր ապագան, ապագայ իսկ
չունի»: Մշակոյթի մարդիկ պէտք է
հասարակաց լեզու մը գտնեն ու
մազլցին իրենց հատուածական

բոլոր հաւատարմութիւններէն
վեր տեղ մը, կարենան մտածել
միասին մեր ազգի տագնապներու
մասին, ապագայի մասին: Քաղա-
քականութիւն մը վարելու չափ
լուրջ, մասնագիտական գործ է
ասիկա: Ու չի բաւեր վկայական,
կրթութիւն, տաղանդ ու հայրենա-
սիրութիւն այս արարքին համար:
Մշակոյթի մարդը ասոնցմէ աւելի
բարոյական կորովի ու խելքի
պէտք ունի, արժեցնելու համար
իր կարողութիւնները, իր պատ-
րաստութիւնը ու յեղափոխական
կոչումը:

«Յեղափոխական» բառը կը
գործածենք, որովհետեւ չի բաւեր
միայն խելքն իսկ: «Ժողովուրդնե-
րը կը զարգանան ոչ թէ պահպա-
նողական կղզիացումով, այլ յոր-
դող, յարձակող յուզումներու հս-
կայ գրոհով», կ'ըսէ Օշական
«Մնացորդաց»-ի մէջ, թուրք փա-
շայի բերնով: Ոչ մէկ կասկած թէ
կայ այդ ուժը մեր մէջ, տակաւին:
Յեղափոխական ուժը արուեստի
ու արուեստի մարդուն: Կը մնայ
միայն շղթայագերծել զայն խել-
քին հետ ու խելքէն վեր նոյնիսկ:
Թուրք փաշան անշուշտ կ'ակնար-
կէր բնագոյնին, տարերային ու-
ժերու: Մեր պարագային՝ ոգիին ու
արուեստին ուժն է նաեւ դարերու
կտակած ու տեղ մը կորսուած
բնագանցական իմաստութիւնը,
որ երեւան պիտի գայ, երբ թօթա-
փենք կամ զգուշութեամբ մաք-
րագործենք թուրքին ձգած ստր-
կային հոգեբանութիւնը: Ասիկա
գործը պիտի ըլլայ մշակոյթի մար-
դոց:

Ազնիւ բան է ազգին համար,
իտեալին մը սիրոյն զոհուիլ, հերո-
սանալ: Սակայն յաճախ աւելի դժ-
ւար է չհերոսանալ, պարզապէս
ՄԱՐԴ ըլլալ, բառին բովանդակ
իմաստով: Այդ է «մշակութային
քաղաքականութեան» նպատա-
կը:

Է՞՞ ՄԱՐԴԸ ԱՐՁԱՆԱ ԵՂԵԼ

Շանթ Բաղդասարյան

Չելէնը զանգեց: Լացում էր...

Իմացայ, որ Արտաշէս Արամեանը մահացել է: Մի երկու մախադասութիւն ու Չելէնին իմաց տւի, որ կէս ժամից իր մօտ կը լինեն, յուղարկաւորութեան գործերը դասաւորելու համար: Շատ չազուեցի, ախր մախապէս մի կուշտ լացել էի իմ ուսուցչի համար:

Կանչել էր ինձ... Երէկ իր մահամերձ մահճակալի մօտ երկարբարակ խօսել էիք: Վերջում պարզւել էր, որ Արտաշէս Արամեանը միւս օրը իր տնում չի լինելու: Նա մի ամբողջ կեանք ծրագրւած էր ապրել ու ինձ համար զարմանալի չէր, որ ականատես էի իր ծրագրւած մեռնելուն: Նրա կեանքը, անգամ մահը շէյնցարական ժամացոյցի պէս՝ ճշգրիտ էր, անսխալ:

Գրքերով լի սենեակը նոյն էր, բոլորն էլ իրենց տեղումն էին՝ Յերոզոտը, Պլոտարկը, Ջէնոնը ... Նոր գիրք չէր առել, գրասեղանի վրայ գիրք չկար, ակնոցն էր, գրիչը ու սպիտակ մի ծրար:

Անցած տաս տարիներում, հէնց նոյն սենեակում էինք հանդիպել: Խօսել էինք մարդուց, գրքից, քաղաքում բեմադրուող թատրոններից ու վերջում մահիշտ լռել ու լսել էր: Լսում էր իմ կեանքի վերելքների ու վայրէջքների մասին, արկածների ու ծանծրալի պահերի պատմութիւնը ու միշտ ժպտադէմ ասում էր՝ «Լաւ է, գտնում ես կեանքի գաղտնիքը, լաւ է...», ու երբ նկատում էր, որ անորոշութեան ճահճում եմ գտնուում, խորհուրդ էր տալիս՝ «Որոշիր, որոշիր անելիքդ, կեանքը որոշումների

շարան է...

Այո, տասը տարի էր, ինչ-որ մի կրօնական ծիսակատարութեան պէս, ամենայն հաւատքով ու ճշտապահութեամբ, իւրաքանչիւր հինգշաբթի ժամը 5-ին հանդիպում էիք:

Կոստիւմս հագած, փողոց եմ դուրս գալիս, անցնում առաջին խաչմերուկը ու վեր բարձրանում՝ Արամեանի բնակարանի ուղղութեամբ: Ժողովուրդը ինչպէս միշտ փողոցում եմ, աղմուկ, ծիծաղ ու կեանք... Միշտ էլ այդպէս է եղել, կեանքն ու մահը այնպէս են իրար միաձուլւել, որ չես նկատում այս մեծ անդունդի հարցը, այս մեծ անդունդի ակը: Ա՛հ, Արամեանը հիմա աթոռի, քարի ու այս քիպերի հետ, ոչ մի տարբերութիւն չունի ու այս շրջադարձը պատահում է ամէն տեղ, ամէն վայրկեան ու ես մարդ կոչւածը համբերում է այս մերկացած ծաղրանկարը՝ կեանքի ու մահի այս աննկատ անդունդը:

Երէկ Արամեանի սենեակի միակ բազկաթոռի վրայ՝ արդուկւած ու ծալւած էր սպիտակ շապիկը, սեւ կոստիւմն ու մոխրագոյն փողկապը:

Ուսուցիչս, որ 3 տասնեակ տարիներ առաջ ինձ պատմել էր մեր պատմութեան ու լեզուի մասին ու այն օրերում, հիացած իրենով, միշտ խնդրում էի, որ մի նոր պատմութիւն պատմի՝ հերոսական կամ սիրային, Տորքի կամ Արայի ... տես ո՞ր էր հասել՝ երէկ ինձ խնդրեց, Չելէնի հետ միասին օգնենք իրեն լողանալ ու հագնւել: Պարզապէս մեր գործն էր հեշտացնում:

Մարդկային պատմութեան մէջ չեմ կարծում գտնուի «Յոմո Սապիենս» մարդացեղից մի նմուշ, որ մեռելի լողացնելը գերադասի շնչաւորի: Եւ վստահ եմ թէ Արամեանը այդ փաստը գիտէր, ինչպէս որ ամէն ինչ գիտէր, այն ինչ գրւել էր Սոկրատեսից մինչ այսօր:

Չելէնի հետ միասին, նրան բաղանիք տարանք: Ժպտաց՝ «Չէի կարծում մի օր պիտի մերկանամ քո առաջ... բայց կարծեմ հիմա աւելի լաւ է քան վաղը»:

Ես էլ ժպտացի: Իհարկէ երեսիս մկանները ժպտացին...

Լրիւ մերկ նստեց բաղանիքի եզրին: Մաշկը հաւաքւած էր, վերին աստիճանի կնճռոտ, հարթ ոչ մի տեղ չկար: Մաշկի գոյնը փոխւել էր՝ սրճագոյնի, մուգ կապոյտ կլորներով: Մանրաբերակները չէին գործում, արիւնը հաւաքւել էր մաշկի տակ: Մի տեսակ էր Արտաշէս Արամեանի մարմինը, տծել էր, հեղուկի պէս՝ որ կողմ թեքում էր, պառաւած մկանները այն կողմ էին գնում: Օճառը չէր հոսում անձեւ մարմնի վրայ, ջուրն էլ չէր օգնում: Պիտի օգնէիր ջրին, ձեռքով մկանները տեղափոխէիր, ակօսներ փորէիր մարմնի մէջ, որ օճառը անհետանար մարմնի վրայից: Պիտի մաշկ մաշկի քսւէր, Իմը-Արամեանինը, Արամեանինը-Չելէնինը: Պէտք է շօշափէինք... մարդու այս զգայարանը շեշտադրում էր մերկ մարմնի մահը, այս մերկ պահի դաժանութիւնը... ու այս դաժանութիւնը լեզու էր բացել, մեռնող մարմնի լեզուով:

Յիշեցի հէնց ինքը Արամեանն էր ասել մի օր՝ «Տարիքը բարձրանալուն պէս մարմնի անդամները

սկսում են խօսել՝ ցաւի ու վերջի մասին, երբ երիտասարդ ես նրանք չկան, աներեւոյթ են ...»:

Ինքը Արամեանը, Յելէնն ու ես, զգւանքով կատարեցինք մեր պարտականութիւնը՝ անխօս, մեքենայաբար:

Հասել եմ Արամեանի տան առջեւ: Տարիների հոսքը աննկատ է, երազային: 10 տարի առաջ էի կանգնել այս դռան շեմին: Առաջին հանդիպումն էր տարիներից յետոյ: Դպրոցը աւարտելուն պէս, արտասահման էի մեկնել, սակայն այդ ամբողջ տարիների ընթացքում նամակագրութիւնը չբաժանեց ինձ իմ սիրասուն պատմիչից: Վերադառնալուն պէս, այս մեծ քաղաքում, իմ առաջին հանգրւանը եղաւ Արամեանի բնակարանը:

Արամեանին հագցրինք: Մաքուր ու կոկիկ էր, ինչպէս միշտ: Հագուստը նրա հեղուկային մարմինը սուլիդացրեց: Ժպտաց՝ «Շնորհակալ եմ» Յելէնը սկսեց

լացել ու թողեց սենեակը: Արամեանը իր յոգնած ձայնով բացականչեց «Յելէն, սիրելիս, սուրճ բեր...», - իջեցրեց ձայնը՝ վերջինը ...

Դռան առաջ կանգնել եմ ու այս ամէնը, ինչ կատարուեց մեր մէջ անընդհատ կրկնուում ու բազմանում է ուղեղումս, բազմանում ու կրկնուում է, կրկնուում, կրկնուում...

Սուրճը խմեցինք: Ժպտաց ու շնորհակալութիւն յայտնեց: Վերջում ցտեսութեան պահին ասաց՝ «Տղայ ջան, գրասեղանի վրայ մի նամակ կայ, վերցրո՛ւ, քեզ համար եմ գրել, կարդա՛ ու որոշի՛ր»:

Կանգնել եմ Արամեանի դռան առջեւ... Ձեռքս մեկնել եմ զանգին, բայց դեռ չեմ սեղմել: Կողքիս մի երիտասարդ մայր, իր փոքրիկ աղջկան է միզեցնում...

Նամակը, որ տեղադրել եմ շապիկիս զրպանը բարձրացրել է սրտիս զարկերակը ... Մահը միա-

կողմանի է, անդարձ, առաջ ու առաջ, իսկ կեանքը բաւիղ ու դէմս ցցած էս զանգը Պէնէլոպէի կօփկը...: Մարմինս սառել է, Արամեանը մայթում կանգնած ինձ է նայում՝ «... քեզ համար եմ գրել, կարդա ու որոշի՛ր»:

Փոքրիկ աղջիկը կարծես թ աւարտել էր մէզը ու իր զիւ ձայնով ճոււղ էր, ճոււղ՝

- Մամա՛, մամա՛, էդ մարդը արձանա եղել...

Մայիս-Յունիս 2011
Թեհրան

Հոյս

-ի մէկամեայ բաժանորդագրութիւնը, լաւագոյն նւերը՝ ձեր հարազատներիս եւ արտասահմանում ապրող բարեկամներիս:

Մէկամեայ բաժանորդագրութեան գինը
Իրանում՝ 30,000 թուման
Արտասահմանում՝ 200 դոլլար

Ոչ մի բանկային վճարում:

Միայն զանգահարէք մեզ, եւ մեր սուրհանդակը կայցելի ձեզ՝ ձեր տանը:

6 6 4 9 5 1 8 0
6 6 4 9 5 2 0 8
6 6 4 9 2 6 9 3

ՇՈՒՇԻ ՄՁԿԻԹՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

ԵՐԲ ԱՉԳԵՐԻ ՄԷՋ ԽՕՍՈՒՄ Է ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Արմինե Մելիք - Իսրայելեան

ԼՂՀ - ի քաղաքական եւ հոգեւոր իշխանութիւնների կողմից յատուկ պահպանութեան եւ վերահսկողութեան են ենթակայ պատմական նշանակութեան յուշարձաններն ու կառոյցները, անկախ կրօնական պատկանելութիւնից: Աւաճի վառ ապացոյցն են Շուշիի 18-րդ դարավերջի 19-րդ դարասկզբին կառուցւած եւ 1849 թականի դրութեամբ թուով 9 պարսկական մզկիթները: Մահմեդական հաւատի այս կառոյցները, որոնք պատկանում են շիա եւ սուննի կրօնական հոսանքներին հետեւորդ մահմեդականներին՝ կառուցւել են հիմնականում 18-ից 20-րդ դարերի ըն-

թացքում, իրենց ներկայութեամբ հաստատելով տարածաշրջանում ապրած մահմեդական կենտրոնների մասին, նրանց այստեղ հաստատուելու ժամանակաշրջանների յստակ վկայութիւնը դառնալով, իրենց պատերին արւած հիմնականում կրօնական «Ղորանից» վերցւած ելնդագիր արձանագրութիւններով եւ թուրքերէն ու արաբերէն կցկտուր վկայութիւններով՝ նրանց ստեղծման տարեթի ու կառուցողի մասին: Այդ կառոյցներից յայտնի է Իբրահիմ խանի դուստր Գոհար խանումի մզկիթը (յայտնի է, որպէս «Գոհար աղայի մզկիթ» անւանումով. հարուստ եւ աւելի բարձր դիրք ունե-

ցող մահմեդական կանանց ինչպէս տղամարդկանց աղա են անւանել, նշելով նրանց սոցիալական բարձր դիրքը...): Ըստ հաւաքագրւած տւեալների վրայ ՀՀ պատմութեան ինստիտուտի կողմից արւած ուսումնասիրութեան՝ կարող ենք ընդհանրական նկարագիր տալ պատմական Շուշիի ներկայումս եւս գոյութիւն ունեցող մահմեդական կառոյցների մասին: Շուշիի ամենահին մզկիթը հիմնւել է 1752թ. (հիջրայի 1167թ.): Համեմատաբար աւելի վաղ կառուցւած մզկիթների մուտքից վեր՝ աջ կողմում ագուցւած սալիկին արաբերէն ելնդագիր եռա-

տող արձանագրւած է. «Կարաբաղ: «Գործը ճարտարապետ Քարաբալա Սաֆա Խանին: 1291 (1874- 1875) :

Շուշի քաղաքի ազատագրումից յետոյ «Շէն» միութեան ջանքերով վերականգնւած մզկիթներից մէկը քաղաքի երկրորդ մզկիթն է, որի թւագրումը պատկանում է 1883/ 1884 թթ: 4 սիւների վրայ կանգնած ընդարձակ դահլիճ ունեցող այս մզկիթի հարաւարեւմտեան անկիւնում վեր է ձգւում աղիւսաշէն մինարէն: Այս մզկիթի վրայ նոյնպէս, մուտքից վեր գտնւող ճակատային մասում պահպանւած արձանագրութիւնը արաբերէն ելնդագիր եռատող է, որտեղ գրւած է. «Կարաբաղ»: Գործը ճարտարապետ Քարաբալա Սաֆա Խանին: 1301 (1883- 1884): Այս մզկիթի վրայ պահպանւած արձանագրութիւններից է նաեւ արաբերէն 7 տողից կազմւած ելնդագիրը, որում ասւում է. «Ամենա-

կարող Աստոյ անունով»: Ով, որ հաւատում է Աստոյ մզկիթները: Աստւած, Մուհամմեդ, Ալի, Ֆաթմա, Յասան եւ Յոսէին: Կիսամաղինլու մզկիթ, թիւն 1312 (1894- 1895): Շուշիի ակնառու մզկիթների թիւն է պատկանում 1800-ականների վերջերին կառուցւած զոյգ մինարէներով մզկիթը, որն ունի 4 սիւների վրայ կանգնած ընդարձակ դահլիճ եւ ներքին բակով մզկիթակից շինութիւններ՝ հիւսիսային կողմից: Նրա ճակատային մասում պահպանւած ելնդագիրը վկայում է. «Կարաբաղ: Գործը ճարտարապետ Քարաբալա Սաֆա Խանին: 1301/ 1883- 1884/»: Այս մզկիթի շրջակայքում գտնւող գերեզմանոցում գտնւող եւ պահպանւած մի քանի արձանագիր գերեզմանաքարեր կան, որոնք թւագրւում են 20-րդ դարի սկզբներին: Տապանաքարերի վրայ կան արձանագրեր, որոնք ունեն կրօնափիլիսոփայական

ուշագրաւ բովանդակութիւններ: Օրինակ վեցատող կրող ուղղահայեաց կանգնած գերեզմանաքարի դիմային երեսին արաբերէն ելնդագրով կարդում ենք. «Ամէն ոք համտեսելու է մահը»: Յանգիստ հանգուցեալ հաջի Մուհամմեդի որդի հանգուցեալ Կոջայի... 1323 (1905- 1906): Նմանատիպ, մէկ այլ գերեզմանաքարի արեւելահայեաց դիմային երեսին արաբերէն ելնդագիրը 7 տող է պարունակում, որտեղ ասւում է՝. «Ամէն ոք համտեսելու է մահը»: Յանգիստ հանգուցեալ Քարաբալա Յոսէին Ալի Ջադայի որդի ներւած հանգուցեալ Քարաբալա Նուրայի: Մահացել է 29 ջումադա ալախեր 1323 (Օգոստոս 1905 թ.): Եւս մէկը, որի արեւելահայեաց դիմային երեսին կարդում ենք հերթական արաբերէն ելնդագիրը. «Աստւած է մնում»: Յանգիստ հաջի Իսքենդերի որդի տանջւած նահատակ հանգուցեալ Ալիի: 27 ջումա-

դա ասլանի 1323 (29 Օգոստոս 1905): Այս մզկիթակից գերեզմանոցի շիրմաքարերի արձանագրութիւնները հիմնականում հանգուցեալների մասին վկայագրեր են:

20-րդ դարի առաջին երկու տասնամեակների ընթացքում կառուցւած Շուշիի միւս մզկիթները իրենց գեղեցկութեամբ ու գեղարւեստական յարդարանքով զիջում են վերը թւարկւածներին, զուրկ են կառոյցների շինարարական ընթացքի լուսաբանմանը վերաբերուող որեւէ գրաւոր վկայութիւնից: Այս եւ առաւել ակնառու մզկիթների համար ընդհանուր են թերեւս «Ղուրանից» վերցւած առանձին հատւածների արձանագրութիւնները:

Արցախի պարսկական մզկիթներն վերանորոգում են հայ անհատ բարերարների, պետութեան, Արցախի հոգեւոր թեմի առաջնորդի աջակցութեան շնորհիւ, հաւատարիմ մնալով ազգային մեր ստեղծագործ լուծեանն ու հանդուրժողականութեան համաձայնակային սկզբունքներին... Եւ հայոց հողի վրայ, մեր դարաւոր

եկեղեցիների հարեւանութեամբ այսօր էլ շարունակում են կանգուն մնալ իրենց թւագրւումով համեմատաբար շատ երիտասարդ մահմեդական կրօնական կառոյցները, որոնք մեր պատմութեանը որդեգրւած անցեալի վկայութիւններ են: Նրանք ժամանակակից պատմութեան մէջ կրօնական հանդուրժողականութեան, ազգային յարաբերակցութեան համարժէք հարթկներ պահանջող իրողութիւններ են: Իսկ օրինակելի քայլը՝ Իրանի Իսլամական հանրապետութեան տարածքում գտնուող հայոց եկեղեցիների վերանորոգման ու պահպանման, պետական պահպանութեան

փաստն է, որը դեռ նոր խոստումնալից քայլեր է ի ցոյց դնելու մեր միւս, յարակից հարեւան պետութիւններին. օրինակ՝ Իրանի սահմանին գտնուող Յովկի եկեղեցու վերականգնման իր հերթական ծրագրով:

Ահաւասիկ, ազգային, կրօնական երկխօսութիւն, որ պայմանաւորւած չէ ո՛չ պետութեան ունեցած նաւթային պաշարներով եւ ոչ էլ աշխարհագրական տարածքի մեծութեամբ, այլեւ՝ տուեալ ազգի քաղաքակրթութեամբ, որը նաեւ հոգեկերտւածք է:

ՁԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄՌԱՆ ՇՈՉ ՕՐԵՐԻՆ

Համարում է, որ մարդիկ ամենից յաճախ ցուրտ եղանակին են հիւանդանում, բայց այդպես չէ: Շոգ օրերին մեր օրգանիզմը նոյնպես բազմաթիւ վտանգների է ենթարկւում, չնայած աւելի շատ վիտամիններ ու արեւի ճառագայթներ ենք ստանում:

Սիրտը պահպանէք

Ամառը վտանգաւոր ժամանակաշրջան է նոյնիսկ առողջ սրտի համար: Եթէ առանց որելէ պատճառի թուլութիւն էք զգում, շնչա-հեղձութիւն ու կրծքավանդակի ծանրութիւն, եթէ աչքերի առաջ պարբերաբար մթնում է, ու գլխին պտտւում, շտապ դիմէք սրտաբանին:

Ամռանը օրգանիզմի արագ ջրազրկման ու անօթների լայնացման հետեւանքով սրտի ծանրաբեռնւածութիւնը կրկնակի աւելանում է:

Ստամոքսը փրկէք

Շոգ օրերին ջրի յաճախակի գործածումը թուլացնում է աղիների պաշտպանութիւնը՝ դրանք վնասակար միկրոօրգանիզմների համար դարձնելով խոցելի: Մի խմէք դրսի աղբիւրներից, ձեռքերը յաճախ լւացէք (կամ աւելի լաւ է՝ պարբերաբար սպիրտով մաքրէք), պաղպաղակ կամ առանց հերմետիկ փաթեթաւորման որելէ

այլ սնունդ մի գնէք: Եթէ ստամոքսի խանգարումներից խուսափել հնարաւոր չէ՝ օրական երկու անգամ ակտիւացւած ածուխ խմէք՝ քաշի իւրաքանչիւր 10 կգ-ի համար մէկ հաբ:

Յիշէք երիկամների մասին

Օրգանիզմ վարակների ներխուժմանը նպաստում են խմիչքի չարաշահումն ու մրսածութիւնը: Սառը ջրերում չլողանաք եւ խոնաւ գետնին չնստէք: Դա թուլացնում է իմունիտետը, առաջացնում մրսածութիւն, պրոստատիտ, յաճախամիզութիւն եւ երիկամի այլ հիւանդութիւններ:

Խնայէք կոկորդը

Ամառային արձակուրդների մշտական ուղեկիցը նշաբորբն է (անգինա): Դրա պատճառները ոչ միայն սառն ըմպելիքներն ու պաղպաղակն են, այլեւ ջերմաստիճանի փոփոխութիւնը փողոցում ու շէնքերի ներսում, որտեղ օդորակիչներ են տեղադրւած: Ցանկացած մրսածութիւն հարւած է իմունիտետին: Կոկորդացաւերը կարող են ուղեկցել թուլութեամբ ու բարձր ջերմութիւնով, իսկ դա նշանակում է, որ օրգանիզմում ցաւածին մանրէներ են բազմանում: Նման դէպքերում ամէն օր մեղրով ու կիտրոնով թյ խմէք:

Կ ո -

կորդը ողողէք երիցուկի, վաղեմաւի եւ էկալիպտի թուրմով: Օգտակար են նաեւ կանաչ սոխով աղցանն ու սպիրտով թրջոցները:

Յիշէք, որ սառը ջուրը պէտք է փոքր կուներով խմել եւ կէս բաժակից ոչ աւելի:

Խորհուրդներ սրտային հիւանդներին

1. Ամռանը մի ընդհատէք բժշկի նշանակած դեղորայքի գործածումը:

2. Շոգ եղանակին ֆիզիկական ծանրաբեռնւածութիւնը սահմանափակէք:

3. Չգտէք 20 րոպէից երկար արեւի տակ չմնալ:

4. Շոգի դէմ սառը ջրով մի պայքարէք՝ հնարաւոր է անօթների նեղացում:

5. Քրտնելիս հնարաւորին չափ շատ հեղուկ խմէք:

Յիշէք, որ գազաւորւած ըմպելիքները բարձրացնում են արեան ճնշումը եւ որպէս հետեւանք՝ բացասաբար անդրադառնում սրտի վրայ՝ մեծացնելով անօթների խցանման եւ կաթւածի վտանգը:

Ժ Պ Ի Տ

5 ԲԱՐԵԿԱՍ, 5 ԹՇՆԱՍԻ

տագոտութիւնների արդիւնքների՝ հէնց դրական յոյզերն են մեր օրգանիզմն ու առողջութիւնը պաշտպանում սթրեսի

Բարեկամներ

Դրական վերաբերմունք կեանքի հանդէպ

Իւրաքանչիւրի կեանքում էլ լինում են մեծ ու փոքր անախորժութիւններ, փորձանքներ ու դժարութիւններ: Բայց միայն մենք ենք որոշում՝ դրանք կը փչացնենք մեր կեանքը, թէ ոչ: Կեանքին ժպիտով ընդառաջ գնալն օգտակար է, իսկ երբ ամէն ինչ վատ է՝ պէտք է աւելի լայն ժպտալ: Ձարմանալի է, բայց դրական տրամադրութեան շնորհիւ մեր կեանքում շատանում են ուրախ պահերը, հետաքրքիր հանդիպումներն ու նոր, երջանիկ ժպիտների առիթները:

Առողջ ատամներ

Մենք ուրախանում եւ հպարտանում ենք առողջ ատամներով: Եւ աւելի յաճախ ենք ուզում դրանք ցուցադրել: Հէնց այդ պատճառով էլ ատամների մասին պէտք է վաղ տարիքից հոգ տանել: Աւելի շատ կաթնաշոռ ու մածուն կերէք, օգտագործէք ատամի թել, ատամի լաւ մածուկ եւ յաճախ այցելէք ատամնաբոյժին: Օգտակար սովորութիւն է 2-3 ամիսը մէկ ատամի խոզանակը փոխելը եւ ուտելուց յետոյ բերանը ողողելը:

Շոկոլադ

Շոկոլադը, ինչպէս յայտնի է, նպաստում է ուրախութեան հորմոնի՝ սերոտոնինի արտադրմանը: Այնպէս որ շոկոլադէ սալիկը, ծողիկը կամ կոնֆետը ժպիտի երաշխաւորներ են: Միայն թէ յիշէք՝ չա-

րաշահել չի կարելի. աւելորդ կիւրորանները հաստատ չեն նպաստի լաւ տրամադրութեանն ու կենսութախոթեանը:

Արեւ

Չէ՞ք նկատել՝ ամռանը մենք աւելի յաճախ ենք ժպտում: Բանն այն է, որ արեւն էլ շոկոլադի նման նպաստում է սերոտոնինի՝ ուրախութեան հորմոնի արտադրմանը: Այդ պատճառով էլ երկար ու լուսաւոր օրերը, զով քամին ու արեւի ճառագայթները հրաշալի միջոց են յոգնածութեան ու վատ տրամադրութեան դէմ պայքարելու համար:

Լաւ կատակերգութիւն

Կատակերգական լաւ ֆիլմը, մանաւանդ եթէ դիտում էք մտերիմների ու սիրելիների ընկերակցութեամբ, միշտ էլ բարձրացնում է տրամադրութիւնն ու բազմաթիւ ժպիտներ պարգեւում: Խորհուրդ ենք տալիս տնային տեսադարանում միշտ մի քանի նման ֆիլմեր ունենալ: Եւ եթէ դուք զգում էք, որ ձեր տրամադրութիւնը վատ է, բանան եւ շոկոլադ ճաշակէք կամ լաւ թէյ թոմէք, յարմար տեղաւորւէք բազմոցին ու ձեր մտերիմներին կանչէք կինոդիտման: Եւ ձեր տունը կը զարդարի ժպիտներով:

Թշնամիներ

Ապրումներ

Երբ մարդը վատ տրամադրութիւն ունի, ծանր ապրումների կամ անհանգստութեան մէջ է՝ ժպտալը դժուար է: Չնայած ըստ բազմաթիւ հե-

քայքայող հետեւանքներից: Մեր խորհուրդն է՝ ժպտացէք նոյնիսկ արցունքների միջից: Ժպտացէք իւրաքանչիւր նոր օրւան ու սիրելի մարդկանց: Բրիտանական հետազոտողները բացայայտել են մի հետաքրքիր փաստ՝ առաւօտը ժպիտով սկսող մարդիկ յաջողակ են բիզնեսում, ուսման մէջ եւ կեանքում:

Փչացած ատամներ

Ոսկրափուտի, պարադոնտոզի, էմալի գոյնի փոփոխութեան պատճառով կարող է վերանալ ժպտալու եւ ատամները ցուցադրելու ցանկութիւնը: Խորհուրդ ենք տալիս կէս տարին մէկ այցելել ատամնաբոյժին եւ ատամները ժամանակին բուժել:

Կարճ ցերեկներ

Մռայլ եղանակը, կարճ ցերեկները եւս ընկճախտ են առաջացնում: Ուստի փորձէք բարձրացնել ձեր տրամադրութիւնը՝ վառ հագուստի կամ պայծառ առարկաների միջոցով:

Դժգոհութիւն

Եթէ դուք դժգոհ էք ձեր արտաքինից, ուսումնական կամ աշխատանքային յաջողութիւններից՝ չէք ժպտում: Եւ առաջանում է արատաւոր շրջան: Կեանքում ուրախանալու եւ ժպտալու առիթներ չկան, երջանիկ ու յաջողակ լինելու դրդապատճառներ եւս չկան: Ուրեմն սիրէք ինքներդ ձեզ, դա եւս օգնում է:

Ասում են՝ վերանորոգումը կարող է իսկական աղետ դառնալ՝ խլում է ժամանակը, փող արժէ, խախտում է բնականոն կեանքը: Քչերը գիտեն, թէ սովորական պաստառներ սոսնձելը կամ պատերը ներկելը որքան վնաս է հասցնում առողջութեանը:

Պատճառն այն քիմիական միացութիւններն են, որոնք պարունակում են ներկերն ու սոսինձը: Ներկերն սպառնում են թէ պրոֆեսիոնալ ներկարարների, թէ այն մարդկանց առողջութեանը, ովքեր որոշել են թարմացնել տան պատերը: Աւելին՝ ներկը վտանգաւոր միացութիւններ է արտազատում նոյնիսկ չորանալուց յետոյ: Վտանգաւոր են նաեւ սովորական աշխատանքները՝ հին պաստառներ պոկելը եւ պատերը սաղելը:

Եւ այսպէս՝ ներկերում կան վտանգաւոր լուծիչներ եւ օրգանական ցնդող միացութիւններ: Երբ ներկը չորանում է, տւեալ միացութիւնները զոլորշիանում են, եւ մարդը կարող է դրանք շնչել: Թէ իւղաներկը, թէ

ջրային հիմքով ներկեր շնչելը կարող է ասթմայի բարդացումներ առաջացնել. շեշտում է բրիտանացի բժիշկ Քէյթ Պրաուսը: Ուստի վերանորոգում ձեռնարկելով՝ մտածէք շնչառական օրգանների եւ աչքերի պաշտպանութեան մասին ու կանոնաւոր կերպով օդափոխէք շէնքը: Հակառակ դէպքում լորձաթաղանթի գրգռում կառաջանայ: Անկախ փորձագէտների հետազօտութիւնները հաստատել են, որ ներկերի մէջ պարունակուող քիմի-

ՎԵՐԱՆՈՐՈՂՈՒՄԸ

կատների մեծ ծաւալները դառնում են քաղցկեղի եւ կենտրոնական նեարդային համակարգի հիւանդութիւնների պատճառ:

Ի դէպ մանկաբոյժները նոյնիսկ բացայայտել են նեարդային բնոյթի մի խանգարում, որի պատճառը երեխաների վրայ լուծիչների երկարատեւ ներգործութիւնն է, այն կոչւում է «ներկարարների տկարամտութիւն»: Յատակը յղկելը նոյնպէս անվտանգ աշխատանք է: Բացի շնչառական ուղիների գրգռումից՝ փոշ-

ՎՆԱՍԱԿԱՐ Է

ին կարող է մաշկը եւս վնասել: Բժիշկները խորհուրդ են տալիս շնչադիմակ եւ ձեռնոցներ կրել, աշխատանքից անմիջապէս յետոյ ցնցուղ ընդունել: Իսկ յատակը լաքապատելն աւելի բարդ գործ է, քանի որ այդ նիւթում կան թունաւոր ցնդող միացութիւններ:

Նաեւ նշենք, որ պաստառների սոսնձի ակերգիկ ներգործութեան հետեւանքով որոշ դէպքերում մաշկի վրայ կարող են վերքեր առաջանալ՝ էկզեմա:

ԿՈՊԱ ԱՄԵՐԻԿԱ 2011

Արման Տ.Ստեփանեան

Այսօր Աշխարհում միջազգային ֆուտբոլի մրցութիւններից է համարուում Կոպա Ամերիկա մրցութիւնները: Հետեւեալ մրցութիւնները տեղի են ունենում ամէն 4 տարի մէկ, Հարաւային Ամերիկայի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականների միջեւ: Ներկայիս մրցութիւնների կարգը այնպէս է, որ 12 ազգային հաւաքականներ սկզբնական փուլում իրար հետ մրցում են 3 տարբեր խմբերում, իսկ իւրաքանչիւր խումբը բաղկացած է չորս հաւաքականներից: Սակայն մրցութեան հետաքրքիր յատկութիւններից այն է, որ, քանի որ Հարաւային Ամերիկայի հողամասում գտնուող երկրները թուրք տասն են, հէնց այդ պատճառով էլ ամէն անգամ ԿՈՆՄԵԲՈԼ (Հարաւային Ամերիկայի Ֆուտբոլի Կոնֆեդերացիան) միջազգային Ֆուտբոլի Կոնֆեդերացիայի անդամ երկրներից հրաւիրում է երկուսին, որոնք 1993-ից այս կողմ եղել են ԱՄՆ եւ Մեկզիկան: Մինչ այսօր կայացել են 42 Կոպա Ամերիկայի մրցութիւններ: Հետեւեալ մրցաշարերում բոլորից աւելի յաջողակ են եղել Արգենտինան եւ Ուրուգուան: Երկուսին յաջողել է 14 անգամ դառնալ այս մրցութիւնների ախոյեան: Իսկ աշխարհում ամէնից շատ միջազգային գաւաթը շահած Բրազիլիան,

Ուրուգուայի Ազգային հաւաքականը 1917 թականին: Ուրուգուացիներին յաջողեց 1916 եւ 1917-ին դառնալ Կոպա Ամերիկայի ախոյեան:

Արգենտինայի Ազգային հաւաքականը 1957-ի Կոպա Ամերիկայի Չեմպիոն:

որին ինչպես նաև յաջողել էր շահել նախկին անգամայ մրցութիւնները, յաջողում է 8 անգամ նշեալ մրցութեան փոխեանը դառնալ: Այս երեք ազգային հաւաքականներից բացի, որոնք համարում են նաև աշխարհի լաւագոյն Ֆուտբոլի ազգային հաւաքականներից, յաջողել է նաև Պարագուային եւ Պերուին, իւրաքանչիւրին 2 անգամ, դառնալ մրցութիւնների փոխեան: Կոլումբիան եւ Բոլիւիան էլ ամէն մէկը մի անգամ շահել են այս մրցութիւնների գաւաթը:

Այս տարւայ Կոպա Ամերիկայի մրցութիւնները կայանում են Արգենտինայում, եւ պէտք է նշել թէ սա 9-րդ անգամն է ինչ Արգենտինան հիւրընկալում է մրցութեանը մասնկացող հաւաքականներին: Արգենտինայից յետոյ երկրորդ տեղում կանգնած է Ուրուգուայը, որը սեփական յարկի տակ 7 անգամ հիւրընկալել է մասնակիցներին: Իսկ Բրազիլիային դա բաժին է ընկել ընդամենը 4 անգամ, 1919, 1922, 1949, 1989 թւականներին:

Ինչպէս երեւում է այս մրցաշարերի ընթացքում Արգենտինան եւ Ուրուգուայը, որոնք միջազգային չափանիշներով աւելի ցածր տեղեր են զբաղեցնում իրենց աւանդական եւ յայտնի հակառակորդից՝ Բրազիլիայից, աւելի փայլուն եւ յաջողակ են եղել եւ հէնց այդ իսկ պատճառով էլ արգենտինացիները եւ Արգենտինայի ֆուտբոլի ազգային հաւաքականի երկրպագուները շատ մեծ յոյսեր ունեն, որ իրենց սիրած հաւաքականը եւս մէկ անգամ կը դառնայ հետեւեալ մրցութիւնների փոխեան եւ ունենալով 15 փոխեան կը լինի Կոպա Ամերիկայի ամենապանծալի հաւաքականը:

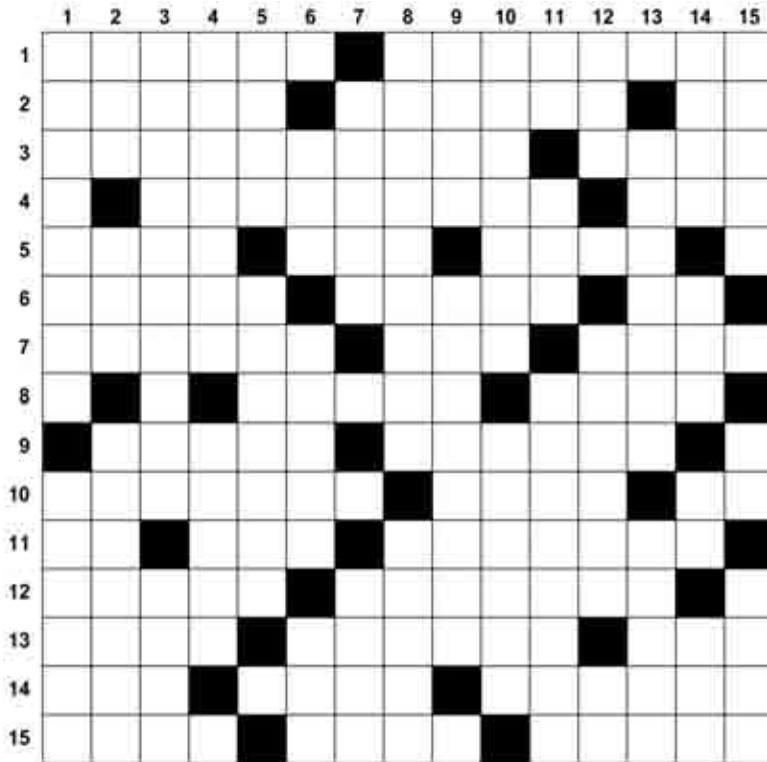

ԵՍ ՀԱՍԱՅ ԻՄ ԵՐԱԶԱՆՔԻՆ

Ուիմբլդոնի յաղթող Նովակ Ջոկովիչը ընդգծել է, որ երբեք չի մոռանայ այն զգացողութիւնները, որ ապրեց Լոնդոնում ունեցած յաջողութիւնից յետոյ: «Ես հասայ իմ կեանքի նպատակին, երազանքն ընդամենը երեք օրում դարձաւ իրականութիւն: Այս յաղթանակից ունեցած զգացողութիւնը ես երբեք չեմ մոռանայ: Սա իմ կարիերայի լաւագոյն օրն է», -ասել է սերբ թենիսիստը: «Վերջին 5 տարիներին Ֆեդերերը եւ Նադալը բոլորից ուժեղ էին: Նրանք յաղթում էին «Մեծ սաղաւարտ»-ի մրցաշարերի մեծ մասը: Նրանք միշտ ցոյց էին տալիս իրենց լաւագոյն խաղը: Բայց շատ կարեւոր է, որ որպէս խաղացող, որպէս մարդ, փնտրել հնարաւորութիւններ: Ես միշտ հաւատում էի, որ կարող եմ յաղթել այդ տղաներին- հաւաստիացրել է Ջոկովիչը: Պէտք է նշել թէ այս տարւայ Ուիմբլդոնի մրցութեան եզրափակիչ փուլում ազգութեամբ սերբ Նովակ Ջոկովիչը հանդիպել էր աշխարհի լաւագոյն թենիսիստ Ռաֆաէլ Նադալին, ընդ որում Ջոկովիչին յաջողել էր յաղթել իր հակառակորդին 6:4, 6:1, 1:6 եւ 6:3 հաշուով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՄԱՐԶԱՆՔԸ ԱՌԱՋԻՅՑ ԴԵՍ ՏԱՐԱԾԻԱԾ ԶԷ

Հայաստանի սպորտի եւ երիտասարդութեան հարցերով նախարար Արթուր Պետրոսեանը եւս մէկ անգամ ընդգծել է, որ այսօր Հայաստանում սպորտը մասսայականութիւն չի վայելում: «Իմ պատանեկութեան տարիներին չէին հարցնում սպորտով զբաղւում ես, ասում էին՝ ի՞նչ մարզածելով ես զբաղւում», ասել է նախարարը: Արթուր Պետրոսեանը հարցազրոյց է տւել նախարարութեան պաշտօնական կայքին, որտեղ հիմնականում խօսել է երիտասարդութեան վերաբերեալ, սակայն անդրադարձել է նաև սպորտին: «Եթէ միջազգային մրցասպարեզում մեր մարզիկների տարած յաղթանակները ոգեւորում եւ համախմբում են մեր հայրենակիցներին, ապա սպորտը որպէս կենցաղի տարր, մեր ժողովրդի առողջութեան եւ մարտական ոգու գրաւականն է: Բացի դրանից, որպէսզի ծնւեն մեծ մարզիկներ, անհրաժեշտ է, որ սպորտը լինի մարդկանց կենցաղի անբաժան մասը», -ասել է նախարարը: Այն հարցին, թէ որ մարզածելով է զբաղւել ժամանակին, Արթուր Պետրոսեանը պատասխանել է. «Իմ մարզածելերն են սամբօն, ըմբշամարտը, շախմատը: Այսօր, ցաւօք, սպորտը չունի նախկին տարածածութիւնը: Մենք փորձում ենք զանազան միջոցներով վերականգնել բարի աւանդոյթը եւ ապահովել մասսայական սպորտի աւելի մեծ ընդգրկում: Օրինակ, «Լաւագոյն մարզական ընտանիք» ծրագրի մասնակից ընտանիքների թիւն աւելացել է երեք ու կէս անգամ, շարունակւում է «Մարզական բակ», «Մարզական համայնք», «Մարզական քաղաք» միջոցառումների շարքը: Հնարաւորութեան սահմաններում նորոգել ենք մարզադպրոցները, ապահովել ենք համապատասխան գոյքով: Օր օրի աւելի շատ երեխաներ են օգտւում մարզադպրոցների ծառայութիւններից: Անկեղծ կասեմ, առաջընթացի տենպերը համահունչ են մեր հնարաւորութիւններին, բոլոր ռեսուրսները օգտագործւում են, առաջընթաց կայ, տեղում չենք դոփում»:

ՅՈՐԻՁՈՆԱԿԱՆ

- 1-Գալիքի հետ կապող զգացմունք- Յոզոց, հեծութին:
- 2-Կաթնամթերք- Իրար հատող ճանապարհներից իւրաքանչիւրը- Յոգ- նակիակերտ մասնիկ:
- 3- Ռազմական պաշտանական գործողութիւն- Թաղամաս Երեւանում:
- 4-Բանասարկու- Բնաւ, ամենեւին:
- 5- Սետաղ է (կլայեկ)- Բնաւ, ամենեւին:
- 6-Ժող. հաստ կաշի, ներքան- Ջուր, ունայն- Ժխտական ածանց:
- 7-Մեր պարծանքն է- Առանց տակի՝ լուսատու սարք- Ոջիլի ձիկ:

- 8-Աջից՝ ազնական տիտղոս Եւրոպայում- Եղունգի եզրերի մեռած մսածուկը:
- 9- Անաւարտ- Աջից՝ փոխադրական միջոցների հանգրուան:
- 10-Գործունեայ, ձեռներեց- Առաջին գիւտը- Յագեցած:
- 11-Մակերեսի միաւոր- Պարսկերէն՝ ծերունի- Մահից յետոյ կատարած:
- 12-Ամենաերկար գետը- Գարնանացան կարմրաւուն ընտիր ցորենը:
- 13- Անգլուխ՝ Մակար- Ծամոն- Ռուսական տիեզերական կայանի անունը:
- 14-Արքայ թատրոնում- Թեր, ուղղութիւն- Գիշերային հաճոյքի վայր:

15-Աջից՝ զատ, դուրս- Խաւարչտին- Շան ձագ:

ՈՒՂՈՒՅԱՅԵԱՑ

- 1-Բարձրաստիճան զինուորական- Թէ տունն ունի, թէ երաժշտութիւնը:
- 2-Պաղեստինեան կազմակերպութիւն- Արական անուն- Ցաւակցող, օգնող:
- 3-Աւագի այսպիսի խորշակները երբեմն մահաբեր են դառնում- Գլխիվայր՝ օղի:
- 4- Յրեաների ժողովարան, աղօթատեղի- Ջրի աման:
- 5-Երջանիկ- Ցածից՝ անցեալ դարի հայ մեծ դերասանուհի:
- 6-Լեռական տիտղոս- Իրաւական ակտեր վաւերացնող պաշտօնեայ- Թիթեռնիկ «սերը»:
- 7-Դրօշմ, կնիք- Ինչին շատ են ձգտում հայերը այս օրերին:
- 8-Առեւտրի ամենատարածւած տեսակը- Առանց պոչի՝ հոտաւետ ծաղիկ:
- 9- Փոքրիկ աղջիկ- Նուրբ շինւած:
- 10- Երկիր Արեւելեան Եւրոպայում- Խմորի գունդը բաց անելու փայտ:
- 11-Ամէն ինչի համն է- Չորացրած պտուղ- Յովանաւոր, պատրոն:
- 12-Մեծ ժողովուրդ- Մակդիր- Յապա ի՞նչ:
- 13-Սփիւռքահայ մեծ արձակագիր- Այժմ:
- 14-Օգտագործուում է թէ շինութեան եւ թէ արւեստի մէջ- Դէմք- Միջատ է- Ցածից՝ հոլովւած յարաբերական դերանուն:
- 15-Յռհռոց- Ընտանի եւ վայրի կենդանի- Խայթող միջատ:

Անցեալ համարի պատասխանները

9	7	8	6	1	4	5	3	2
4	2	1	3	5	7	6	8	9
3	6	5	2	9	8	4	7	1
2	1	7	5	4	3	9	6	8
5	9	4	7	8	6	2	1	3
8	3	6	9	2	1	7	4	5
1	8	9	4	7	5	3	2	6
6	4	2	1	3	9	8	5	7
7	5	3	8	6	2	1	9	4

7	9	2	1	3	4	8	5	6
5	3	4	6	2	8	9	1	7
1	8	6	7	9	5	3	2	4
6	2	1	4	5	3	7	9	8
9	4	5	8	1	7	6	3	2
3	7	8	9	6	2	1	4	5
2	6	9	5	7	1	4	8	3
4	5	7	3	8	9	2	6	1
8	1	3	2	4	6	5	7	9

3	2	9	8	1	6	7	5	4
7	8	5	4	9	3	1	2	6
4	6	1	7	2	5	9	8	3
2	5	3	1	6	8	4	7	9
1	7	4	2	3	9	8	6	5
6	9	8	5	7	4	3	1	2
8	4	7	3	5	2	6	9	1
5	3	6	9	8	1	2	4	7
9	1	2	6	4	7	5	3	8

سینمای ارمنستان: از بنیان‌گذاری تا جشنواره زردآلوی طلایی

مینیاتورهای موزه وانک سر از لندن درآوردند

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائیلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین

ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وب سایت:

www.hoos.com

وب سایت فارسی:

<http://farsi.hoos.com>

پست الکترونیکی:

hoosy@inbox.com

در این شماره

۲	سینمای ارمنی: از بنیانگذاری تا زردآلوی طلایی روبرت صافاریان
۲	هامو بگنازاریان: بنیانگذار سینمای ارمنستان
۳	فیلمسازان دوران برژنف: هنریک مالیان، فرونزه دولتیان، باگرات هووانسیان
۵	جشنواره بین‌المللی فیلم ایروان (زردآلوی طلایی)
۷	پاراجانف و رنگ انار
۸	ارامنه در میان سینماگران بزرگ جهان
۹	آرداواز پلشیان: گذار مستعجل سینمای ارمنستان
۱۰	بازتاب‌های فرهنگ ارمنی در سینمای ایران: گفت‌وگویی با حضور آربی آوانسیان، زاون قوکاسیان و روبرت صافاریان

بخش ارمنی

۲	مینیاتورهای موزه وانک سر از لندن درآوردند
۴	نظریه‌هایی درباره هووس بعد از صد شماره

۵	مکاتبات بلبل بوستان جامعه ارامنه ایران عاشق زادوراقلی
و رئیس جمهور ینگه دنیا باراک اوباما
۶	سلامی از زادوراقلی به باراک
۷	پاسخ باراک به عاشق زادوراقلی
۹	دید؟

۱۰	ارمنستان: کاهش خطرناک جمعیت گیایانه مگردچیان
۱۱	مذاکرات قره‌باغ
ناییرا هاپرومیان
۱۲	ظاهراً انتخابات پیش از موعد منتفی است
ناییرا هاپرومیان
۱۴	سیاست فرهنگی
واحه اوشاکان
۱۶	داستان: این مرد مجسمه شده
شانت باقرامیان
۱۸	نگاهداری مساجد شوشی
آرمینه ملیک-ایسرائیلیان
۲۱	روزهای گرم تابستان: چند توصیه مفید
۲۲	لیخند: ۵ نکته به نفع و ۵ نکته به زیان آن
۲۳	تعمیرات خانه زبان‌آور است
۲۴	ورزش: کوپا آمریکا ۲۰۱۱
آرمان تر استپانیان
۲۷	سرگرمی

سینمای ارمنستان : از بنیان‌گذاری تا زردآلوی طلایی

هامو بگنازاریان :
بنیان‌گذار سینمای
ارمنستان

هشتمین دوره جشنواره بین‌المللی فیلم ایروان (زردآلوی طلایی) از ۱۰ تا ۱۷ جولای (۱۹ تا ۲۶ تیرماه) برگزار می‌شود. جشنواره زردآلوی طلایی مهم‌ترین رویداد سینمایی منطقه قفقاز و مهم‌ترین رویداد فرهنگی سالانه جمهوری ارمنستان است. وقتی هشت سال پیش زردآلوی طلایی کار خود را شروع کرد، کمتر کسی فکر می‌کرد بتواند هشت سال دوام بیاورد. مهم‌ترین انتقادی که به آن می‌شد این بود که آخر کشوری که در آن سالی یک فیلم بلند هم ساخته نمی‌شود چه نیازی به جشنواره سینمایی دارد؟ بهتر نیست با پولی که صرف برگزاری این جشنواره می‌شود، برای تولید فیلم سرمایه‌گذاری شود؟ اما گویا مدیران و بنیان‌گذاران جشنواره می‌دانستند که یک: در روزگار ما از جشنواره گریزی نیست و دو: جشنواره می‌تواند بازار سینما را گرم کند و چون تب فیلم‌بینی بالا گرفت، میل فیلم‌سازی هم در پی‌اش می‌آید.

بخش فارسی این شماره هویس را به مناسبت برگزاری هشتمین دوره زردآلوی طلایی اختصاص داده‌ایم به نگاهی مختصر به سینمای ارمنستان و همین‌طور آن‌چه سینمای ارمنی خوانده می‌شود. سینمای ارمنستان پیش تا دهه ۱۹۵۰ تحت سلطه نام هامو بگنازاریان بود که هم بنیان‌گذار سینمای ارمنستان بود و هم پرکارترین فیلم‌ساز آن. پس این پرونده نیز باید با نگاهی به کارنامه او شروع شود. بعد اطلاعات مختصری راجع به فیلم‌سازان و فیلم‌های مشهور سه دهه آخر حیات نظام شوروی در ارمنستان می‌آید.

وقتی صحبت ارمنه و سینما می‌شود، سخن ناگزیر به نقش ارمنه در دیگر کشورهای دنیا می‌کشد. معرفی چهار چهره ارمنی مشهور سینمای دنیا — مامولیان، ورنوی، آگویان و آزانوور — بخش دیگری از این مجموعه نوشته‌هاست و گفت‌وگویی درباره نقش ارمنه در سینمای ایران، بخش پایانی آن.

روبرت صافاریان

سینمای ارمنستان با نام هامو بگنازاریان عجین شده است. او کارگردان نخستین فیلم بلند ارمنی (ناموس)، کارگردان نخستین فیلم ناطق ارمنی (بیو)، و سازنده بیش از ده فیلم، از کمدی و حماسی گرفته تا مستند و نیمه‌مستند بود. زندگی بگنازاریان با سینمای عجین شده بود. به قول خودش عشق او به سینما از آن دل‌دادن‌های در نخستین نگاه بود. در کودکی صحنه‌ای از دریا را در تماشاخانه‌ای در ایروان پیش از انقلاب دید و از همان آن دل به این جادو بست. در جوانی در مسکو دنبال تهیه‌کننده گشت و با پیدا کردن اولین تهیه‌کننده مدعی شد در زمینه سینما همه کار بلد است بکند و شد بازیگر فیلم‌های صامت روسی و در تعداد زیادی از فیلم‌های صامت با عنوان‌هایی چون *لبخند مدوسا*، *شیطان آتشین*، *شیرین‌تر از زهر* و *پیروزمندان و شکست‌خورندگان* بازی کرد. بعد از انقلاب اکتبر و سوسیالیستی شدن منطقه قفقاز، نخستین فیلم‌های بلند خود را در جمهوری گرجستان شوروی کارگردانی کرد. در اواسط دهه ۱۹۲۰ به ارمنستان آمد و با ساخت دو فیلم *ناموس* (۱۹۲۶) و *تسر و تسرئیر* (۱۹۲۶) که اولی درامی با فضای تلخ و دومی یک کمدی شاد بود، توانایی خود را در فیلم‌سازی حرفه‌ای با ژانرهای حرفه‌ای و در عین حال با ارزش‌های هنری آشکار، به رخ کشید. او سپس فیلم‌های حماسی ساخت که در آن‌ها توانایی‌اش در

فیلم سازان دوران برژنف

خود را با آرمن فیلم، استودیوی فیلم سازی دولتی ارمنستان شروع کرد. تعدادی از فیلم های مالیان به عنوان کلاسیک های سینمای ارمنستان جای خود را در تاریخ سینمای این کشور و سینمای شوروی یافته اند. فیلم هایی چون *مثلت* (۱۹۶۷)، *ما و کوهستان هامان* (۱۹۷۰)، *ناهایت* (۱۹۷۷)، *تکه ای از آسمان* (۱۹۸۰). فیلم *ناهایت* از معدود فیلم های داستانی تولید ارمنستان درباره قتل عام ارامنه است. این فیلم در سال ۱۹۷۸ در جشنواره کن به نمایش گذاشته شد. مالیان در سال ۱۹۸۸ زندگی را وداع گفت.

دو تصویر از فیلم *تکه ای از آسمان*، ۱۹۸۰

در دوران مابعد استالین، سینمای ارمنستان شاهد درخشش فیلم سازان جدیدی بود که کم یا بیش با سینمای مؤلف اروپا آشنا بودند و در محیطی کار می کردند که نسبت به دوره استالین آزادی خلاقه بیشتری را تحمل می کرد. آن ها عمدتاً درس سینما و تأثیر خواننده بودند، در دهه ۱۹۶۰ کار فیلم سازی را آغاز کردند و تا فروپاشی شوروی فیلم می ساختند. در میان این فیلم سازان سه نام بیش از دیگران نظرها را خود جلب می کرد:

هنریک مالیان

متولد ۱۹۲۵ شهر تلاوی گرجستان. در سال ۱۹۵۱ از رشته کارگردانی فیلم در انستیتوی تأثیر ایروان فارغ التحصیل شد. ابتدا به عنوان کارگردان تأثیر به کار پرداخت و بعد از فارغ التحصیلی از انستیتو تأثیر مسکو، از سال ۱۹۵۴ همکاری

اداره صحنه های باز و جمعیت را به نمایش گذاشت و بعد فیلم هایی نزدیک به فیلم های مستند مردم نگارانه درباره قومیت های مختلف ساخت. جالب است بدانید که فیلم *خرپوش* او درباره مبارزات کارگران ایرانی است، *زاره* درباره کردهاست، *مرد سپیده دم* در آذربایجان ساخته شده و چچن ها موضوع فیلم *مردی با مدال* هستند. دنیای او البته با دنیای پاراجانف زمین تا آسمان فرق دارد، اما علاقه او به کار در فرهنگ های گوناگون به علاقه پاراجانف شباهت دارد. *بگنانبو* آخرین فیلم صامت اوست که با نگاهی شاعرانه، زندگی مردمان ساکن حاشیه رودخانه آمور را به تصویر کشیده است و به گمان برخی ها باید شاهکار او به حساب بیاید. نخستین فیلم ناطق ارمنی به نام *پیو* بر اساس یک نمایش نامه مشهور ارمنی به قلم گابریل سوندوکیان که داستانش در تفلیس می گذرد و از زندگی لوطی های این شهر و برخورد آن ها با ثروتمندان تازه به دوران رسیده می گوید، کار هامو بگنازاریان است. او در سال های جنگ دستریک را ساخت، اما بعد از جنگ نتوانست خود را با شرایط صنعت فیلم سازی ارمنستان وفق دهد و ناچار ترک دیار کرد. بگنازاریان واپسین دوره کاری اش را در تاجیکستان سپری کرد و در این جمهوری شوروی فیلم ساخت. فیلم های این دوره او از بین رفته است، اما می دانیم در همین دوره اولین و آخرین فیلم رنگی خود را ساخت. می گویند او شیفته فیلم رنگی و امکانات خلاقه آن شده بود. بگنازاریان در سال ۱۹۶۵ در مسکو زندگی را وداع گفت.

فرونزه دولتیان

خاص موج نو و فیلم‌های تروفو است. فیلم در بخش مسابقه جشنواره کن به نمایش درآمد و مورد توجه قرار گرفت. فرونزه دولتیان در سال ۱۹۹۷ در هفتاد سالگی در ایروان درگذشت.

باگرات هووانسیان

متولد ۱۹۲۹ در باکو. در سال‌های ۱۹۳۸ تا ۱۹۴۶

با والدین خود در ایران زندگی کرد و در این سال به ارمنستان مهاجرت کردند. در سال ۱۹۵۶ از رشته زبان‌های رومانوژرمانیک دانشگاه دولتی ایروان فارغ‌التحصیل شد و سپس به تحصیلات خود در رشته ادبیات جهان در مسکو ادامه داد. از سال ۱۹۶۱ به همکاری خود را به عنوان تدوین‌گر، دستیار کارگردان و کارگردان با آرمن‌فیلم شروع کرد. در سال‌هایی ۱۹۶۴ تا ۶۶ در استودیو

متولد ۱۹۲۷ شهر نوربایازت ارمنستان و فارغ‌التحصیل مدرسه تآتر سوندوکیان ایروان بود. به عنوان بازیگر در تآترهای شهرستانی و تآتر سوندوکیان ایروان روی صحنه رفته و جایزه گرفته بود. ۱۹۵۹ از مدرسه سینمایی مسکو در رشته کارگردانی تحت نظر گراسیموف فارغ‌التحصیل شد. پیش از کارگردانی فیلم مشهورش *سلام منم* (۱۹۶۵) که نقطه عطفی در سینمای ارمنستان محسوب می‌شود، در استودیو مَس فیلم چند فیلم کارگردانی کرده بود.

سلام منم، داستان فیزیک‌دانی جوان است که بنیان‌گذار آزمایشگاه کیهان‌شناسی است و در عین حال به خاطرات خود در جنگ، به دوستش و به رابطه عشقی از دست رفته‌اش می‌اندیشد. سبک فیلم متأثر از سینمای اروپا و در جاهایی به طور

انگور ترش، ۱۹۷۳

مَس فیلم کار می‌کرد و در تولید فیلم آندری روبلف تارکوفسکی به عنوان «دارکتور-پراکتیشنر» مشارکت داشت. تارکوفسکی بعدها مشاور او در نخستین فیلم بلند او به نام *انگور ترش* (۱۹۷۳) بود. داستان پسر بچه‌ای که پدرش در جبهه است، مادرش با مرد دیگری ازدواج کرده و خودش با عموی پیرش زندگی می‌کند. پدر برمی‌گردد، اما قرار است بعد از بهبود جراحاتش دوباره عازم جبهه شود. پسرک برای پذیرش شرایط تازه آماده می‌شود. برخی از منتقدان، فیلم *انگور ترش* را یکی از چند فیلم مهم سینمای ارمنستان می‌دانند. از دیگر فیلم‌های او می‌توان به *آفتاب پاییزی* (۱۹۷۷)، *واریاب* (۱۹۸۳) اشاره کرد. باگرات هووانسیان در سال ۱۹۹۰ در ایروان درگذشت.

سلام، منم، ۱۹۶۵

جشنواره بین‌المللی فیلم ایروان (زردآلوی طلایی)

دیگر با فیلم‌هاشان برای شرکت در جشنواره زردآلوی طلایی به ایروان رفته‌اند. به این ترتیب این جشنواره دست‌کم در مورد مناسبات ایران و ارمنستان به یکی از اهداف عمومی جشنواره‌های سینمایی که همانا دوستی و مراوده فرهنگی مردمان کشورهای مختلف است، دست پیدا کرده است. البته زمینه این نوع مبادله فرهنگی با حضور هیأت‌هایی از ارمنستان در جشنواره‌های فیلم فجر و آشنایی آن‌ها با سینمای ایران و فیلم‌سازان ایرانی فراهم شده است. این جاست نقش مهم جشنواره‌ها در شکل‌دهی به فرهنگ زمانه ما. این گونه تماس‌های جشنواره‌ای در پایین — در برابر تماس‌های هیأت‌های دیپلماتیک و دیدارهای مقامات بلندپایه سیاسی در بالا — اهمیت زیادی در آشنایی واقعی و ملموس ملت‌ها با هم دارد و در مجموع به صلح و دوستی آدم‌ها یاری می‌رساند. جشنواره‌ها این روزها از نهادهای بسیار جاافتاده برای مراودات فرهنگی هستند و اکنون جشنواره ایروان مهم‌ترین رویداد سینمایی منطقه است. در مناسبات فرهنگی ارمنستان و ترکیه هم جشنواره زردآلوی طلایی پیش‌قدم بوده، هم به لحاظ نمایش آثار خوب فیلم‌سازان ترک و هم

عبارات آخر این نقل قول، وصف حال خود ارمنستان هم هست. کشوری تازه‌استقلال‌یافته که حالا باید موقعیت خود را در دنیای به شدت متحول کنونی تعریف کند. جشنواره زردآلوی طلایی بر این باور شکل گرفته است که راه این کار، افزایش تماس‌های فرهنگی بین‌المللی و بده‌بستان با سازوکار نظام فرهنگی بین‌المللی امروزی، با همه مقتضیات خوب و بد آن است. این روزها هشتمین دوره جشنواره (۱۰ تا ۱۷ جولای ۲۰۱۱ / ۱۹ تا ۲۶ تیرماه ۱۳۹۰) برگزار می‌شود. جشنواره با فیلم کبکی برابر اصل عباس کیارستمی محصول ایتالیا و فرانسه شروع می‌شود و در بخش مسابقه، فیلم جدایی نادر از سیمین اصغر فرهادی به رقابت با یازده فیلم دیگر از کشورهای گوناگون می‌پردازد. در هفت دوره گذشته بسیاری از چهره‌های مشهور سینمای ایران در این جشنواره شرکت کرده‌اند و معمولاً با انبانی از خاطرات خوش ایروان را ترک کرده‌اند. داریوش مهرجویی و کیارستمی در دوره‌هایی ریاست هیأت داوران جشنواره را به عهده داشته‌اند و رخشان بنی‌اعتماد، جعفر پناهی، محسن مخملباف، واروژ کریم مسیحی، زاون فوکاسیان و فیلم‌سازان جوان

در سایت رسمی جشنواره زردآلوی طلایی می‌خوانیم: «جشنواره تم اصلی خود را چهارراه فرهنگ‌ها و تمدن‌ها قرار داده است. این به معنای عشق ما به برابری پل‌های فرهنگی و دامن زدن به گفت‌وگوی میان فرهنگ‌هاست. این تم در ضمن بیانگر تاریخ خود ارمنستان است، که در طی هزاره‌های متوالی، نقطه برخورد قدرت‌های سیاسی بزرگ بوده است. موقعیت جغرافیایی مطلوب ارمنستان همواره آن را در کانون مناقشه امپراتوری‌ها جای داده است. اما این امر از سوی دیگر باعث شده است در این کشور تمدنی شکل بگیرد غنی، به سبب تأثیرپذیری از تمدن‌های گوناگون و دارای یک میراث هنری پویا. ما از نمایش فیلم‌هایی که گروه‌های قومی، دینی و ملی گوناگون را نمایندگی کنند و تجربه انسانی و زندگی روزمره مردم را — اعم از عادی و غیرعادی — به تصویر بکشند، استقبال می‌کنیم. فیلم‌هایی که دشواری‌ها و شادی‌های آن‌ها را در تلاش‌شان برای یافتن معنا در دنیای به شدت متحول امروزی به نمایش می‌گذارد. در تلاش‌شان برای تعریف خود از «نو» در دنیایی که هر روز مرزهای کم‌تری را به رسمیت می‌شناسد».

میکائیل استامبولتسیان

شروع نشده بود، یک بار از میکائیلیان پرسیدم در کشوری که فیلم بلند تولید نمی‌شود، منتقد فیلم چه معنایی دارد، راجع به چه می‌نویسد. گفت راجع به این که چرا فیلم تولید نمی‌شود. او اکنون کم‌تر می‌نویسد، اما در مقام مدیر برنامه‌های جشنواره زردآلوی طلایی تلاش می‌کند که تولید فیلم بار دیگر در کشورش زنده شود.

در واقع یکی از اهداف راه‌اندازی جشنواره زردآلوی طلایی زنده کردن مجدد تولید سینمایی در کشور بود که بعد از فروپاشی شوروی از میان رفته بود. امروز نیز تولید فیلم سینمایی بلند در ارمنستان رونق ندارد، تعداد فیلم‌های تولید شده در همه سال‌های بعد از استقلال از تعداد انگشتان دست فراتر نمی‌رود، اما زردآلوی طلایی زمینه‌های فرهنگی تولد دوباره سینمای ارمنستان را پدید آورده است.

برای اطلاعات بیش‌تر راجع به این جشنواره می‌توانید به سایت رسمی آن به زبان انگلیسی به نشانی www.gaiff.am مراجعه کنید.

فیلم‌ساز موقفی در شبکه جشنواره‌های سینمایی است و مشهورترین فیلم او مرز در این جشنواره‌ها برنده ده‌ها جایزه شده و سینمای ارمنستان را به سینمادوستان جهان معرفی کرده است. فیلم دیگر او کار نیمه‌مستندی است به نام مستندساز و فیلم دیگرش اثر مستندی به نام بازگشت شاعر که همانند مرز در جشنواره‌های بسیاری به نمایش درآمده‌اند. خاچاتوریان خوب به چم و خم کار جشنواره‌های آشناست و با مهارت تمام جشنواره و روابط آن را مدیریت می‌کند. میکائیل استامبولتسیان، نفر دوم جشنواره زردآلوی طلایی، سینماشناس و منتقد فیلم است. او بارها مهمان جشنواره فیلم فجر بوده و سینمای ایران و ارامنه اهل سینما در ایران را خوب می‌شناسد. سال‌های پیش که جشنواره زردآلوی طلایی هنوز

هاروتیون خاچاتوریان

از نظر برگزاری برنامه مخصوصی برای حمایت از پروژه‌های سینمایی داستانی و مستند در زمینه مناسبات دو کشور. بنیان‌گذاران جشنواره به موقع دست به کار شدند و خوب توانستند در این هشت سال تنور جشنواره را گرم نگاه دارند و مناسبات خود را با کشورهای مختلف و فیلم‌سازان آن‌ها گسترش دهند و با حضور مهمانان درجه یک از اهالی سینما به آن رونقی قابل توجه ببخشند. در دوره هشتم جشنواره، فیلم‌های *ملانکولیا* (لارس فون تریه)، *درخت زندگی* (ترنس مالیک) و *پینا* (ویم وندرس) در بخش خارج از مسابقه جشنواره به نمایش در می‌آیند.

رئیس جشنواره، آتوم آگویان، فیلم‌ساز ارمنی تبار کاناداست، که همراه همسرش آرسینه خانجیان همیشه در جشنواره حضور پیدا می‌کند و به سبب شهرت بین‌المللی خود به آن رونق و اعتبار می‌بخشد. اما کار اصلی جشنواره را بنیان‌گذاران آن هاروتیون خاچاتوریان و میکائیل استامبولتسیان انجام می‌دهند. هاروتیون خاچاتوریان خود

پاراجانف و رنگ انار

بودند پاراجانف - جشن. اما در پایان عمر یأس و اندوه بر او غالب شده بود و سخت دل‌گیر بود که چرا باید زمانی دراز از عمرش را در زندان گذرانده باشد. ده‌ها طرح و ایده داشت و برنامه‌ها در سر داشت.

در زندان گذراند. اما در زندان نیز بی‌کار ننشست و ده‌ها تکه کار دستی و نقاشی کولاژ با استفاده از هر چیزی که دم دستش بود از خود به یادگار گذاشت که بی‌اغراق ارزش‌شان کم‌تر از فیلم‌های او نیست. این آثار هم اکنون در موزه پاراجانف در ایروان در معرض نمایش علاقه‌مندان است. پاراجانف سری پرشور و شاد داشت. خانه‌اش در تفلیس همیشه پر از مهمان بود. نامش را گذاشته

در دهه شصت میلادی با درخشش فیلم *سایه‌های نیلکان فراموش شده ما* (۱۹۶۴) در جشنواره فیلم ونیز، نام سرگنی پاراجانف بر سر زبان‌ها افتاد. *سایه‌ها...* یک فیلم اوکراینی بود، اما پاراجانف با نام واقعی سرکیسیان در سال ۱۹۲۴ از پدرومادری ارمنی در تفلیس، پایتخت گرجستان و مرکز فرهنگی قفقاز، به دنیا آمده بود. پاراجانف برای آموختن سینما در سال ۱۹۴۵ به مسکو رفته بود و در مدرسه سینمایی آن‌جا زیر نظر استادانی چون ساوچنکو و داوژنکو سینما خوانده و پیش از *سایه‌ها...*، چند فیلم حرفه‌ای در اوکراین کارگردانی کرده بود به نام‌های *افسانه مولداویایی* (۱۹۵۱)، *آندریش* (۱۹۵۴)، *راپسودی اوکراینی* (۱۹۶۱). اما سبک غریب و ماجراجویانه *سایه‌ها* که ترکیبی بود از شیفتگی به فرهنگ بومی اوکراین و آشنایی با سبک‌های فیلم‌سازی نو اروپایی، به زایش سبکی نو منتهی شده بود که هنوز بیننده را شیفته می‌کند.

دومین فیلم بلند پاراجانف در سبک جدید، *رنگ انار* (۱۹۶۸) بود. شباهت این فیلم به *سایه‌ها* اما تنها در غریب بودن آن است. به جای دوربین سراسر متحرک آن فیلم که رودها و جنگل‌ها را دیوانه‌وار می‌پیمود، این‌جا با دوربین ثابتی سروکار داریم که کادرهای طولانی با رنگ‌های اغواکننده و جادویی می‌گیرد و بازیگرانی که حرکات‌شان به عروسک‌ها پهلو می‌زند تا انسان‌های واقعی. شیفتگی نسبت به فرهنگ بدوی بومی در این فیلم نیز موج می‌زند. *رنگ انار* درباره سایات نوواست، شاعر سده هیجدهم که در دربار گرجستان به سرایش شعر و خنیاگری مشغول بوده است. سایات نووا به زبان‌های ارمنی، گرجی و آذری شعر سروده است و شعرهای ارمنی او انباشته از واژگان فارسی است. انتخاب این شاعر قفقازی چندفرهنگی از سوی پاراجانف البته نمی‌تواند اتفاقی باشد. او فیلم‌های بعدی خود *افسانه قلعه سورام* و *عاشق غریب* را در گرجستان و آذربایجان ساخت. او شیفته فرهنگ فولکلور همه ملت‌ها بود. آن‌چه او برای او مهم بود بدویت و آزادی از قیدوبندهای هنر رسمی بود که کوشیده است معادل سینمایی آن را به نحوی در سبک‌ها و آزاد فیلم‌هایش بازبیافریند.

روحیهی ذاتا مدرن فیلم‌سازی پاراجانف برای مسؤولین فرهنگی شوروی پذیرفتنی نبود. او سال‌های زیادی از عمر نه‌چندان طولانی خود را

ارامنه در میان سینماگران بزرگ جهان

در میان چهره‌های مشهور سینمای جهان در گذشته و حال، گاه به نام‌هایی برمی‌خوریم با پسوند یان که معلوم است نسب‌شان به ارامنه می‌رسد. این‌ها گاه با نام مستعار کار می‌کنند، مانند هانری ورنوی فرانسوی که نام واقعی‌اش آشوت مالاکیان است. به هر رو ارامنه علاقه خاصی دارند در میان مشاهیر همه رشته‌ها، ارامنه را پیدا کنند و نام‌شان را ثبت کنند. در ارمنستان کتاب قطوری چاپ شده است با بیش از چهارصد صفحه که نام اشخاص ارمنی شاغل در صنعت سینمای همه کشورهای جهان را ثبت کرده است. این جا مشهورترین چهره‌های ارمنی عالم سینما را به خواننده معرفی می‌کنیم.

مامولیان

روبن مامولیان در سه دهه سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۵۰، نزدیک بیست فیلم در هالیوود کارگردانی کرد که برخی‌شان جزو آثار برجسته سینمای کلاسیک هالیوود به شمار می‌روند؛ فیلم‌هایی

مانند *ابراز احساسات* (۱۹۲۹)، دکتر *جکیل و مستر هاید* (۱۹۳۱)، *ملکه کریستینا* (۱۹۳۳)، *بکی شارپ* (۱۹۳۵)، *جوراب/بریشمی* (۱۹۵۷). او در تفلیس در خانواده‌ای ارمنی به دنیا آمده بود، اما در جوانی به لندن رفته بود و در سال ۱۹۲۲ در آن جا کارش را به عنوان کارگردان تأثر شروع کرده بود. مامولیان به خاطر استفاده خلاقه از رنگ و حرکات دوربین ابتکاری فیلم‌هاش مشهور است. در فیلم‌های او نشانی از فرهنگ ارمنی یافت نمی‌شود، اما او به ارمنستان علاقه‌مند بود و به ارمنستان سفر کرده است.

مالاکیان

آشوت مالاکیان، همان هنری ورنوی، کارگردان مشهور فرانسوی است که از سال ۱۹۵۵ یک رشته فیلم با بازی ژان گابن کارگردانی کرد، فیلم‌هایی چون *آدم‌های بی‌نام و نشان* (۱۹۵۵)، *رئیس* (۱۹۶۱) و *دسته سیسیلی‌ها* (۱۹۶۹).

موفقیت تجاری فیلم‌های او راه را برای کارگردانی فیلم‌های آمریکایی عظیم مانند *ساعت بیست و پنج* و *توب‌های سان سباستین* (هر دو با شرکت آنتونی کوئین) همواره کرد. دو فیلم آخر هانری ورنوی، *مایریک* (۱۹۹۱) و *خیابان پارادی، خانه شماره ۵۸۸* (۱۹۹۲) بر زندگی‌نامه خود او استوارند. *مایریک* (مادر) داستان فرار خانواده او از کشتارهای عثمانی و استقرار آن‌ها در فرانسه است با بازی عمر شریف و کلودیا کاردیناله. آشوت مالاکیان در سال ۲۰۰۲ در گذشت.

اگویان

آتوم اگویان فیلم‌ساز مستقل کانادایی نیز ارمنی تبار و بزرگ‌شده کاناداست. پدر و مادر او از ارامنه مصر بودند و او در قاهره به دنیا آمده اما وقتی او هنوز کودک بود به کانادا مهاجرت کرده‌اند. در فیلم‌های اولیه اگویان نیز با کاراکترهای ارمنی روبه‌رو هستیم که با مسأله تناقضات مهاجرت درگیرند، اما فیلم *سال‌نامه* (۱۹۹۳) به تمامی به مسأله هویت ارمنی و پی‌آمدهای آن اختصاص دارد. یک عکاس ارمنی با زنش برای گرفتن

آرداواز پلشیان: گذار مستعجل ارمنستان

عکس از کلیساهای آن دیار راهی آن جا می‌شوند، در جریان سفرهای عکاسی، زن عکاس با راهنمای ارمنی‌شان رابطه پیدا می‌کند و در ارمنستان می‌ماند. آرسینه خانجیان که نقش زن عکاس را بازی می‌کند همسر آتوم آگویان است. آگویان در سال ۲۰۰۲ فیلم *آرارات* را درباره قتل عام ارمنه ساخت. او اکنون رئیس جشنواره زردآلوی طلایی ایروان است.

شارل آزناوور

شاهنور واقیناک آزناووریان که بعدها به فرانک سیناترای فرانسه مشهور شد، در سال ۱۹۲۴ در پاریس در خانواده‌ای از مهاجران ارمنی به دنیا آمد. پدرش از گرجستان و مادرش از ترکیه به فرانسه مهاجرت کرده بودند. شهرت اصلی او به خاطر خوانندگی است، اما او از دهه ۱۹۳۰ تاکنون در ده‌ها فیلم بازی کرده است.

در دهه شصت نام پلشیان با فیلم‌های تجربی نیمه‌بلندی چون *آغاز* (۱۹۶۷) یک مقاله سینمایی درباره *انقلاب اکتبر ۱۹۱۷*، *ما* (۱۹۶۷) *نگاهی شاعرانه به تاریخ و مردم ارمنستان*، و *فصل‌های سال* (۱۹۷۵) با فیلم‌برداری میخائیل واتانوف بر مبنای اثر مشهور ویوالدی *چهار فصل* درباره هارمونی و تضاد بین طبیعت و انسان در عالم سینمای هنری درخشید. پلشیان تئورسین سینما هم هست و دیدگاه‌های خود را درباره موتاژ در کتاب *سینمای من* (۱۹۸۸) تشریح کرده است. بعد از فروپاشی اتحاد شوروی او دو فیلم *زندگی* (۱۹۹۳) و *پایان* (۱۹۹۴) را ساخته است. او در مسکو زندگی می‌کند. او را با گذار مقایسه می‌کنند. مخصوصاً مشابهت‌هایی بین تدوین کارهای ویدئویی متأخر گذار و پلشیان وجود دارد. فیلم‌های دیگر او *قرن ما* (۱۹۸۳)، *زندگی* (۱۹۹۳) و *زمین مردم* (۱۹۶۶) هستند.

از مشهورترین این فیلم‌ها به *بیانیست شلیک کنید* (۱۹۶۰) کار فرانسوا تروفو است و در زمان نزدیک‌تر، *آرارات* (۲۰۰۲) ساخته آتوم آگویان. آزناوور زمانی دراز سفیر جمهوری ارمنستان در فرانسه بود. مجسمه او در شهر گیومری ارمنستان نصب شده است.

بازتاب‌های فرهنگ ارمنی در سینمای ایران

گفت‌وگویی با حضور آربی آوانسیان، زاون قوکاسیان و روبرت صافاریان

این گفت‌وگو در بهمن ۱۳۸۱، در زمان دیدار دوماهه آربی آوانسیان از ایران، به زبان ارمنی انجام و در

شماره ۵ فصل‌نامه هنری-ادبی ارمنی‌زبان *هاندس* (اردیبهشت ۱۳۸۲) چاپ شد. چند سال بعد، متن

فارسی گفت‌وگو به ترجمه روبرت صافاریان در کتاب *ارمنه در سینمای ایران* از انتشارات موزه سینمای

ایران منتشر شد. آنچه در زیر می‌خوانید بخشی از گفت‌وگوست که به وضعیت فیلم‌سازان ارمنی در

آستانه شکل‌گیری موج نوی سینمای ایران می‌پردازد و در ضمن بازتاب فرهنگ ارمنی در سینمای ایران

را که موضوع اصلی گفت‌وگوست، پی می‌گیرد.

تلویزیون نسل جدیدی تربیت شود. غفاری، رهنما و من چند سالی در مدرسه تلویزیون تدریس می‌کردیم. رشته سینمای دانشکده هنرهای دراماتیک و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان هم کار خود را شروع کردند. کانون هم به نیروهای تازه‌نفس احتیاج داشت و برای تربیت آن‌ها دوره‌های آموزشی راه انداخت. در میان این نسل جوان، نسلی که بعد از من آمدند، می‌توان از آرمن پیرامزدیان یاد کرد که در مدرسه سینمایی رم تحصیل کرده بود، وارتان آنتانسیان که در ایران از مدرسه عالی تلویزیون و سینما فارغ‌التحصیل شده بود، و سروژ هوسپیان که در لندن در همان مدرسه سینمایی درس خوانده بود که من هم فارغ‌التحصیل آن‌جا بودم.

ر.ص.: اما هیچ‌یک از این‌ها چهره‌های مهمی نشدند...

آ.آ.: تلاش نکردند. هرچند سوادش را داشتند و شرایط آزمودن هم وجود داشت. در مجموع فعالیت محدودی داشتند، تنها چند فیلم مستند خوب تولید کردند...

ر.ص.: آراییک باغداساریان هم بود که البته چند فیلم انیمیشن و یک فیلم کوتاه ساخته است.

آ.آ.: آراییک سینما را در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آموخته بود؛ در دوره‌ای که از چک‌اسلوواکی مدرس انیمیشن آورده بودند. او دو فیلم انیمیشن بسیار کوتاه ۲-۳ دقیقه‌ای ساخت. در همین زمینه کریست کاراپتیان هم کار کرده است. او سازنده فیلم انیمیشن بلند *موش و گربه* (۸۲-۱۹۷۷) بر اساس شعر مشهور عبید زاکانی است. این شمه‌ای بود از کارهایی که ارمنه در آخرین سال‌های پیش از انقلاب در سینمای ایران کردند... البته کسان دیگری هم بودند، مانند ژوزف واعظیان که کارش را به عنوان تهیه‌کننده شروع کرد، ولی خودش هم سه فیلم ساخت. همین‌طور حکمت آقانیکیان، روییک زادوریان، روبرت اکهارت، و رایموند هواکیمیان...

وقتی هم «سینمای آزاد» و جنبش مرتبط با آن

نمی‌توانستند به مسائل مربوط به روان‌شناسی کاراکترها بپردازند. برای من برعکس مسأله محتوا و یافتن وسیله بیان سینمایی صادقانه متناسب با آن، در درجه اول اهمیت قرار داشت.

اما در همین دوره برادران میناسیان — هراند و سلیمان — تکلیسین‌های درجه یک بودند. آن‌ها در استودیوی فیلم‌سازی ابراهیم گلستان کار می‌کردند و فیلم‌های بسیار مهمی را فیلم‌برداری کردند. فیلم‌برداری *خانه سیاه است* (فروغ فرخ‌زاد، ۱۹۶۳) و *خشت و آینه* (ابراهیم گلستان، ۱۹۶۵) کار آن‌ها بود. فیلم‌برداری فیلم *مستند من لئوس به نام تادئوس* درباره کلیسای تادئوس مقدس هم کار سلیمان میناسیان بود. آن‌ها استودیوی چاپلین فیلم را تأسیس کردند و در آن به تولید فیلم‌های تبلیغاتی پرداختند. من در سال‌های اولیه فعالیت این استودیو در آن‌جا به خاجیک هاکیوبیان فیلم‌سازی انیمیشن آموختم. خاجیک بعدها فیلم‌های انیمیشن بسیار جالبی ساخت. برادران میناسیان دو فیلم داستانی بلند هم ساختند. یکی از این دو فیلم به نام *طلوع* از نظر فنی فیلم بسیار خوبی است.

تا این مقطع، در عرصه تکنیک سینما، ارمنه ایران غالب بودند. اما وقتی تلویزیون دولتی کار خود را شروع کرد، انبوهی از جوان‌ها در لابراتوارها و بخش‌های دیگر آن شروع به کار و تجربه‌اندوزی کردند. و برخی از این جوان‌ها بسیار بااستعداد بودند. بعدها تلویزیون دولتی ایران مدرسه مخصوص خود را هم راه‌اندازی کرد. هدف این بود که برای بهره‌برداری از امکانات تولیدی

آربی آوانسیان: ... ارمنی‌ها تکنیکی را که به وجود آورده بودند به دیگران هم منتقل کرده بودند. مثلاً مسعود کیمیایی، کارگردان قیصر، روش خاجیکیان را آموخته بود و وقتی شروع کرد به تدوین داستان‌های خودش که با محیط و فرهنگ ایرانی سنخیت زیادی داشتند، خاجیکیان دیگر کاری نداشت بکند.

روبرت صافاریان: به نظر من هم اتفاقی که می‌افتد همین است. در شرایط جدید، رسالت آدم‌هایی مانند خاجیکیان انگار تمام‌شده تلقی می‌شد. آن‌ها می‌توانستند در شرایط جدید هم نقش داشته باشند، اگر قابلیت پاسخ‌گویی به شرایط جدید را داشتند. اما کسانی که دارای این قابلیت باشند معدود بودند.

آ.آ.: اما مسأله اصلی من از همان ابتدا تکنیک سینما نبود. خیلی زود متوجه این موضوع شدم. ر.ص.: چرا که همان‌طور که توضیح دادی مسأله تکنیک به یک معنا حل شده بود. البته هنوز مسائلی در این زمینه وجود داشت، اما می‌شد گفت مسأله ورود فن سینما به کشور دیگر حل شده است...

آ.آ.: بله، استودیوهای فیلم‌سازی بودند. فیلم‌برداران خوبی داشتیم، لابراتوارهای فیلم‌سازی کار می‌کردند و ما ناچار نبودیم این‌ها را به وجود بیاوریم. نسل پیش از ما ناچار بود همه این‌ها را خودش به وجود بیاورد. البته آن‌ها می‌توانستند هر دو را، یعنی هم فن و هم محتوا را به وجود بیاورند، اما به معنای واقعی کلمه با فرهنگ ایرانی بیگانه بودند. این نسل از فیلم‌سازان ارمنی هیچ تماسی با فرهنگ ایرانی نداشت. در نتیجه

چشمه، ۱۳۵۱،
کارگردان:
آربی آوانسیان

کارش را در عرصه فیلم ۸ میلی متری و سینمای تجربی شروع کرد، کسی که گرایش ارمی در آن وارد کرد، زاون قوکاسیان بود. می‌خواهم بگویم در همه جریان‌های سینمایی کشور، ارامنه هم حضور داشته‌اند و حضور آن‌ها در سینمای ایران امروز هم ادامه دارد ...

ر.ص.: اما به مرور زمان وزن این حضور کاهش یافته است. کافی است دوره اخیر را مقایسه کنیم با دوره اوهانیانس که یک تنه می‌خواست در ایران صنعت سینما راه بیندازد یا با دوره میانی، زمانی که فیلم‌های خاجیکیان، چه از نظر کمیت، و چه از نظر تأثیر فنی قابل ملاحظه‌ای که داشتند، از اهمیت درجه اول در سینمای آن روز کشور برخوردار بودند. در موج نوی سینمای ایران، حضور فیلم‌سازان ارمی به آربی آوانسیان محدود می‌شود، برای این که در این دوره کسانی می‌توانستند نقش و تأثیر داشته باشند که از یک سو با فرهنگ مدرن غرب آشنایی داشته باشند و از سوی دیگر فضای روشن فکری پیچیده داخل ایران را خوب بشناسند. شاید در این دوره از آراییک باغداساریان هم بتوان نام برد، کسی که با اعتقادات چپ‌گرایانه‌ای که داشت، توانست با زندگی فرهنگی کشور رابطه برقرار کند. البته شاید با توجه به این واقعیت که هم به لحاظ فنی و هم از نظر محتوای تازه، هر روز آدم‌های تازه‌ای در عرصه سینمای ایران پیدا می‌شدند، کاهش نسبی

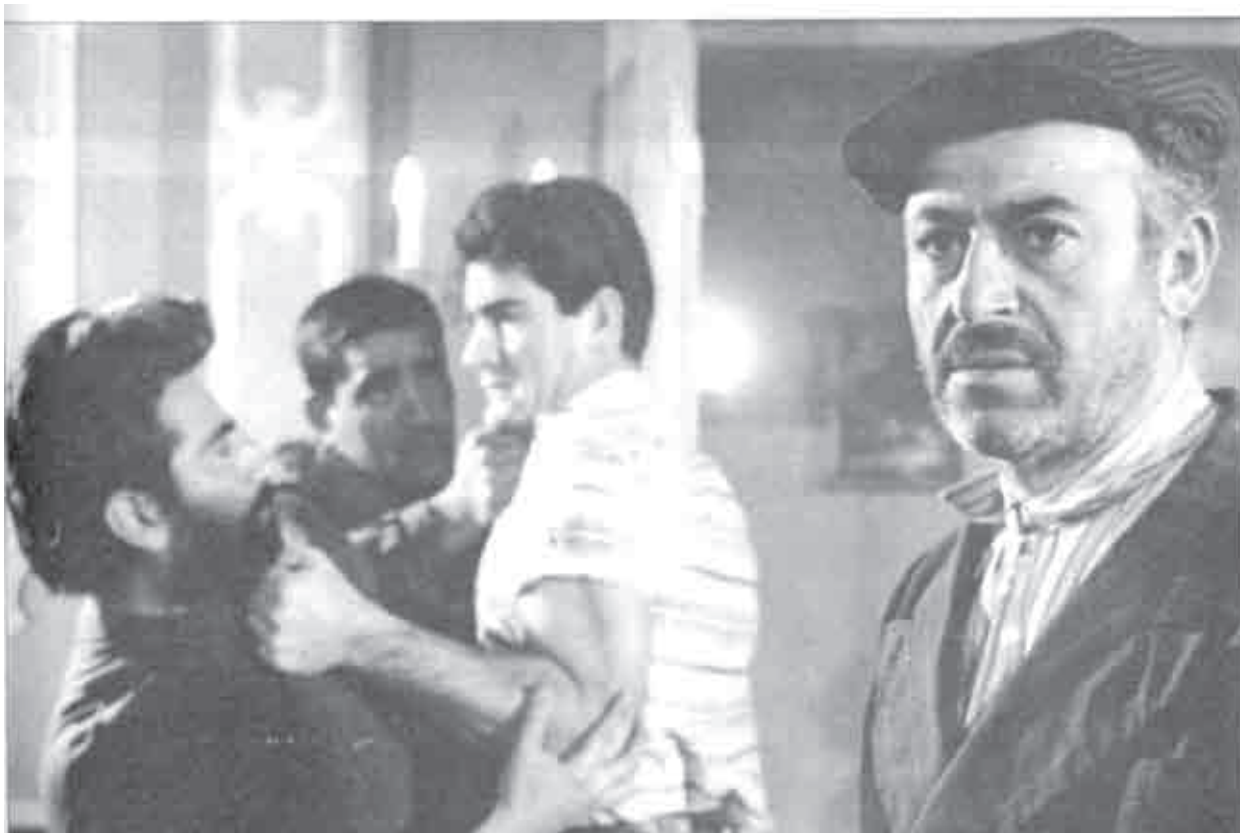
وزن ارامنه طبیعی باشد. به هر حال، این سیر نزولی بعد از انقلاب هم ادامه یافت ...
آ.آ.: من دلیل این امر را چیز دیگری می‌دانم. این پدیده معلول چیز دیگری است. در دوره اولیه، تقریباً همه گام‌های مقدماتی در زمینه ورود سینما را ارامنه برداشتند. در واقع این طور نبود که اول غیر ارامنه کاری را شروع کنند و بعد از ارامنه دعوت شود که در آن فعالیت شرکت کنند. ارامنه خودشان را تحمیل می‌کردند؛ به ابتکار خودشان استودیوها و کارگاه‌های خود را به وجود می‌آوردند. بعد ایرانی‌های دیگر محیط‌های کار خود را به وجود آوردند که در آن‌ها ارامنه دیگر جایگاه سابق را نداشتند. این واقعیت را باید خوب درک کنیم. برای نمونه پروژه فیلم شوهر آهو خانم به ابتکار من شروع شد، ولی وقتی با تهیه‌کننده غیر ارمی تماس گرفتم، سرم کلاه رفت؛ فریب خوردم. برای دفاع از حقوق مؤلفان هم قانونی نبود. در نتیجه خود را در شرایطی یافتیم که هیچ کاری از دستم بر نمی‌آمد. ما حتی فیلم برداری را شروع کرده بودیم. با وجود این، موضوعی را که روی آن کار کرده بودم مال خود کردند، و فیلم را با بازیگران دیگری ساختند. فیلم ارمی‌ام درباره کلیسای تادئوس مقدس هم که برای نمایش در محیط‌های ارمی ساخته شده بود، از سوی ارامنه خشک‌اندیش مشکل پیدا کرد. خلاصه در این دوره ارامنه نه در میان خودشان

می‌توانستند کاری بکنند، و نه در محیط‌های غیر ارمی می‌توانستند به آسانی جایی برای خود باز کنند. من شانس آوردم که دو سه روشن فکر متنفذ ایران از کارهایم خوش‌شان می‌آمد و به من امکان کار دادند. در غیر این صورت جایی برای کار کردن پیدا نمی‌کردم ...

ر.ص.: من فکر می‌کنم موضوع دو رو دارد. فرض کنید امکان کار کردن برای ارامنه وجود داشت، آیا در میان ارامنه بودند کسانی که این توانایی و قابلیت را داشته باشند که وارد زندگی فرهنگی کشور شوند و کار کنند؟

آ.آ.: نه، نبودند. شاید من تنها کسی بودم که قابلیت پاسخ به نیازهای زمانه را داشتم. تنها بودم. اما ما به عنوان ارمی باید وضع خود را درمی‌یافتیم، باید برای خودمان شرایط لازم را فراهم می‌کردیم؛ کاری که ارامنه در زمان رضاشاه توانستند بکنند. در مورد موفقیت خاجیکیان هم نباید فراموش کنیم که بازار بود که او را نگاه می‌داشت.

ر.ص.: در مورد گیشه نکته جالبی هست. انگار نام ارمی نوعی جذابیت برای فیلم به همراه می‌آورد. نام‌هایی مانند خاجیکیان، آرمان، ویگن و غیره با آهنگ متفاوت خود، فرهنگ متفاوت و جذابی را در ذهن مخاطب تداعی می‌کردند. این موضوع هم احياناً در موفقیت این آدم‌ها نقشی داشته است.

عروس دریا، ۱۳۴۴، کارگردان: آرمان

زاون فوکاسیان: من نمی‌دانم بعد از انقلاب چرا ارمنه برای کار وارد میدان نشدند؟
 آ.آ.: چه طور نشدند؟ پس واروژ کریم مسیحی چه بود؟
 ز.ق.: درست است، اما خیلی کم، خیلی کم به میدان آمدند. احساس عمومی این بود که در شرایط تازه هیچ کاری نمی‌شود کرد.
 آ.آ.: می‌دانید که یکی از فیلم‌های کوتاه واروژ اقتباس از داستان مشهور گیکور است؟
 ز.ق.: من فکر می‌کنم در سال‌های اخیر ارمنه ایران در همه زمینه‌ها پسرفت داشته‌اند. دلیلش را خوب نمی‌فهمم.
 آ.آ.: خب، تو حالا راجع به خودت بگو؛ راجع به کارهایی که در «سینمای آزاد» کردی. آیا در این حرکت، ارمنی دیگری هم بود؟
 ز.ق.: در «سینمای آزاد» کسی نبود، اما در «سینمای جوان» انگار یکی دو نفر بودند. به هر حال واقعیت این است که بعد از انقلاب شرایط سخت‌تر شد، مخصوصاً برای ما که در «سینمای آزاد» و در شرایط آماتوری کار کرده بودیم. این که همه‌اش فکر بکنیم چه فیلم‌نامه یا طرحی بدهیم که تصویب شود دشوار بود. دامنه موضوعات بسیار محدود شد و من تنها می‌توانستم درباره

موضوعات ارمنی فیلم‌های مستند بسازم. یک جوری سرد شدم...
 آ.آ.: خواستی فیلم بلند بسازی و نشد؟
 ز.ق.: همه طرح‌هایی که داشتم و پیش از انقلاب قابل تحقق بودند، بعد از انقلاب دیگر قابل ساخت نبودند. به تدریج مأیوس شدم.
 آ.آ.: من هم همین طور. بعد از چشمه (۱۹۷۱) چون تهیه‌کننده پیدا نمی‌کردم شش سال نتوانستم فیلم بسازم، و تازه امکان ساخت فیلم فراهم شده بود که انقلاب سر رسید و...
 ر.ص.: همه فیلم‌سازی که برای مخاطب وسیع فیلم نمی‌سازند در یافتن تهیه‌کننده و تولید فیلم‌هایشان مشکل دارند. این موضوع در همه دنیا و در همه دوره‌های تاریخ سینما صادق است. می‌خواهم بپرسم مشکلاتی که داشتی تا چه اندازه به ارمنی بودن تو مربوط می‌شد؟
 آ.آ.: در مورد من، ارمنی بودن نقشی نداشت.
 ز.ق.: من فکر می‌کنم فیلم چشمه اگر امروز ساخته می‌شد، از آن استقبال بهتری می‌شد. مطبوعات آن دوره یا بازاری و مبتدل بودند، یا چپ و توده‌ای. مطبوعات چپ‌گرا به همه فیلم‌هایی که با چارچوب‌های اعتقادی آن‌ها خوانایی نداشتند، حمله می‌کردند. حتی پیش از

این که فیلم را ببینند و بفهمند، به آن می‌تاختند. در همان زمان من کتاب کوچکی درباره چشمه گردآوری کردم که هدفش تأیید فیلم بود. مجلات سینمایی و برخی نشریات دیگر به فیلم تاختند چون ارتباطات حزبی داشتند. به هر حال فیلم جایگاه شایسته خود را نیافت. اما چند وقت پیش که فیلم را در اصفهان به نمایش گذاشتم، با استقبال خیلی خوبی روبه‌رو شد. پرسش‌هایی از سوی بینندگان مطرح شدند که در زمان نمایش اولیه فیلم نمی‌شدند. چون امروز آن جو مسمومی که شرح دادم دیگر وجود ندارد. در آن زمان پیرامون چشمه جو سازی کردند. البته این موضوع تنها به فیلم آربی مربوط نمی‌شد، بلکه درباره فیلم‌های دیگر هم این اتفاق افتاد؛ مثلاً درباره فیلم بدیده محمدرضا اصلانی، که او هم مدتی نتوانست کار کند. خلاصه تنها یک نوع سلیقه پذیرفتنی بود. من فکر می‌کنم در دو دهه اخیر، جو روشن‌فکری جامعه ما بازتر و تساهل‌آمیزتر شده است.
 ر.ص.: این تغییر ناشی از پشت سر گذاشتن تجربه انقلاب است، که اصول صلب گذشته را در همه زمینه‌های مورد پرسش قرار داده است.
 آ.آ.: حرف‌های زاون درست‌اند، اما مسائل دیگری هم مطرح بودند. در مورد چشمه،

تهیه‌کنندگان فیلم فارسی و بازار هم با فیلم مخالف بودند. آن‌ها از ناحیه فیلم‌های که با حمایت دولت ساخته می‌شدند احساس خطر می‌کردند. در این مورد خاص ارمنی بودن من هم شاید نقشی بازی کرد، چون حمله به من را آسان‌تر می‌ساخت. بعد موضوع حسادت‌های حرفه‌ای هم در میان بود. کسانی بودند که فکر می‌کردند نوآوری و ابتکار در سینمای کشور حق انحصاری آن‌هاست. و سرانجام برخوردهای چپ‌های توی گیومه بود با اندیشه‌های تنگ‌نظرانه و جاهلانه‌شان. اما روشن‌فکران جدی کشور از همان ابتدا از فیلم دفاع کردند. در میان مدافعان فیلم هم آدم‌های چپ بودند، هم آدم‌های راست و هم آدم‌های میانه‌رو.

ر.ص.: این آشکار است که آرامنه حضور سنگینی در سینمای ایران داشته‌اند، اما آیا هویت فرهنگی آن‌ها، خصوصیات ملی آن‌ها، در فیلم‌هایی که آن‌ها ساخته‌اند منعکس شده است؟

آ.آ.: اگر دو دهه آخر سینمای پیش از انقلاب ایران را در نظر بگیریم، تکنیک مسلما ارمنی است، اما این کافی نیست، این تکنیک در خدمت محتوای فرهنگی ارمنی نیست. برای این که محتوا ارمنی باشد، شرط دیگری لازم است. تکنیسین‌ها و صنعتکارهای ارمنی که در سینمای ایران کار می‌کردند این پیش‌شرط را نداشتند، به آن فکر نمی‌کردند، اصلا از آن خبر نداشتند. دلیل پیش نرفتن ما این است. خوب می‌شد اگر واروژ کریم مسیحی هم این‌جا بود و ما می‌توانستیم نظرات او را هم بشنویم. به نظر من فیلم او پرده آخر (۱۹۹۰) مخلوطی است از سه سبک مختلف: سبک خاجیکیان، سبک بیضایی به اضافه این تمایل که در شرایط جدید حرف مدرنی زده شود. او این‌ها را می‌شناسد، خوب از آن‌ها بهره‌برداری می‌کند، اما از ترکیب آن‌ها آش یکدستی به دست نمی‌آید. فیلم شکل و صله‌کاری دارد. به نظر من این فیلم بیش از هر چیز یک موفقیت تکنیکی است. از نظر محتوا و موضوع چیز تازه‌ای در آن نیست. در مورد فیلم‌های اقامالیان، با وجود ناکامی آن‌ها، احساس می‌کنی پشت دوربین هنرمندی هست که به خاطر فشارهای گوناگونی که بر او وارد آمده نتوانسته است کار دلخواهش را بکند. در فیلم واروژ این احساس نیست. برعکس، احساس می‌کنی او در اوج خود است. یعنی هرکاری می‌توانسته کرده است و بیش از این کاری نمی‌توانسته بکند. فیلم او به سبب شرایط مملکت نیست که این شکلی است، بلکه همان چیزی است که قرار بوده است باشد. من بین واروژ و خاجیکیان شباهت‌هایی می‌بینم. خاجیکیان

نتوانست از مرزهای خودش بگذرد.

ر.ص.: از میان فیلم‌هایی که آرامنه در سینمای ایران ساخته‌اند تنها چشمه است که هویت ارمنی دارد. و این تنها به سبب منبع ادبی ارمنی آن نیست، تنها به خاطر موسیقی ارمنی آن هم نیست، بلکه ناشی از نوع رویکرد فیلم‌ساز به موضوع است. موقع تماشای چشمه تردیدی نمی‌توان داشت که کارگردانش ارمنی است و فرهنگ ارمنی را می‌شناسد. فیلم‌های دیگر فیلم‌سازان ارمنی، حتی آن‌هایی که بر اساس منابع ادبی ارمنی ساخته شده‌اند، روح ارمنی ندارند. به هنگام تماشای این فیلم‌ها بر پرده، چیزی از فرهنگ ارمنی در آن‌ها نمی‌یابید، شاید حتی متوجه نشوید که سازندگان آن‌ها ارمنی هستند یا موضوع‌شان از منابع ادبی ارمنی گرفته شده است.

آ.آ.: حالا اگر تعدادی از این فیلم‌ها را دوباره نگاه کنی، شاید متوجه چیزهایی بشوی. مثلا در فیلم در جست‌وجوی داماد نمونه‌هایی از زندگی اقشار متوسط جامعه آرامنه تهران را می‌توان دید.

ر.ص.: به هر حال، این نموده‌ها در این فیلم‌ها خیلی گم هستند؛ باید دنبال‌شان بگردی تا پیداشان کنی. در حالی که این‌ها در چشمه خیلی عیان هستند. نمی‌توانی آن‌ها را نبینی. این نشانه‌های هویت ارمنی حتی در فیلم واروژ هم نیست ... آ.آ.: نخواستن است باشد ... درست است؟

ر.ص.: نه، نخواستن است. پرسش من هم همین است. فیلم‌سازان ارمنی ایران انگار موقع ساختن فیلم‌هاشان به عنوان آدم‌هایی منسجم و همه‌جانبه عمل نمی‌کنند، بلکه تنها به مثابه تکنیسین حاضر می‌شوند. در بسیاری از موارد آن‌ها با فرهنگ ارمنی ناآشنا نیستند و شیوه زیست‌شان ارمنی است، اما از این‌ها چیزی در فیلم‌هاشان منعکس نمی‌شود.

ز.ق.: من فکر می‌کنم یک نفر را فراموش کردیم، آرامائیس هوسپیان یا آرمان را، که علاوه بر بازی در تعداد زیادی از فیلم‌های ایرانی، فیلم عروس دریا (۱۹۶۶) را هم کارگردانی کرد.

آ.آ.: درست است. عروس دریا از نظر کارگردانی، میزانسن و بازی، قسمت‌های موفقی دارد. این فیلم در زمان خود در جشنواره مسکو هم شرکت کرد. اساس این فیلم پیو، نمایش‌نامه مشهور ارمنی، اثر سوندوکیان است. نوشته سوندوکیان با شرایط مناطق شمالی ایران مطابقت داده شده است. در فیلم، برخی از موقعیت‌ها همان‌ها و برخی دیگر عوض شده‌اند. اما فیلم در کلیت خود پیور را به یاد می‌آورد. البته من در مورد این گونه برخورد به متن‌های ادبی کمی محتاط و حساس هستم. فکر می‌کنم اگر از منبعی استفاده

می‌کنیم، باید آشکارا از آن نام ببریم، نباید این موضوع را پنهان کنیم.

ز.ق.: در عروس دریا هم می‌توانیم برخی احساسات ارمنی پیدا کنیم ...

آ.آ.: این حس اولاً بعد از پیو، از حضور آرمان ناشی می‌شود، و سرانجام از ویگن. اما به همان شکلی است که در فیلم‌های خاجیکیان هم می‌بینیم. در فیلم‌های خاجیکیان اثاث خانه‌ها و روابط روزمره آدم‌ها به روابط جامعه آرامنه شباهت دارد. موقع تماشای چهارراه حوادث (۱۹۵۴) یا توفان در شهر ما (۱۹۵۸)، این احساس به آدم دست می‌دهد که در محیط باشگاه آارات تهران به سر می‌برد و انگار فقط حرف‌های آدم‌ها دوبله شده است. هویت ارمنی در این فیلم از این دست است نه هویت فرهنگی آگاهانه. خواست کارگردان این است که آدم‌های فیلم فارس باشند، اما فارس نیستند. فارس‌ها این طور نیستند، با آن‌ها احساس صمیمیت نمی‌کنی. اگر این آدم‌ها همان که بودند می‌ماندند، این فیلم‌ها خیلی صادقانه‌تر از آب درمی‌آمدند. حتی اگر تنها نام‌های ارمنی روی آن‌ها گذاشته می‌شد، بهتر جا می‌افتادند، از نظر روان‌شناسی درست‌تر می‌بودند. اما فیلم‌سازان ما جسارت انجام این کار را نداشتند. در فیلم شب‌شینی در جهنم، دختر حاجی جبار شباهتی به یک دختر حاجی مسلمان ندارد. وصله ناجور است. جا نمی‌افتد. فیلم‌های کارگردان‌های ارمنی انباشته از این گونه بیگانگی‌ها هستند. آن‌ها همیشه خواسته‌اند چیزی را به عنوان فارس و مسلمان جا بزنند بدون این که با این محیط فرهنگی آشنا باشند. در فیلم‌های ۸ میلی‌متری زاون با پدیده‌ای عکس این روبه‌رو هستیم. می‌خواهم روی این نکته تأکید کنم. در این فیلم‌ها نوعی حس ارمنی نسبت به آدم‌ها و فضاها وجود دارد. رفتار، نگاه‌ها و سکوت‌های کاراکترها خیلی صمیمانه هستند. احساس می‌کنی فیلم‌ساز محیطی را نظاره می‌کند که خوب می‌شناسد و می‌خواهد حساسیت خود را در قبال آن روی فیلم ثبت کند. این فیلم‌ها از این نظر مهم و جالب هستند که اولین کوشش‌هایی هستند که در راستای بر پرده آوردن زندگی بومی آرامنه ایران به عمل می‌آیند.

ر.ص.: خب، اگر موافقت جمع‌بندی کنیم.

آ.آ.: تردیدی نیست که سینمای ایران بدون حضور و مشارکت آرامنه نمی‌توانست آن باشد که امروز هست. اما باید روشن کرد که به چه معنا. از نظر محتوا، نقش آرامنه به ندرت تأثیری بر این شیوه بیانی مدرن به جا گذاشته است.

**«Յոյս» երկշաբաթաթերթը
Վաճառում է**

«Շիրմարդ»-ի լրագրավաճառի
կրպակում

Նարմկ - انتهای شیرمرد جنوبی

Հեռախոս՝ 09121836218

**«Յոյս» երկշաբաթաթերթը
Վաճառում է**

«Մելինա քարտ»-ում

միրزای شیرازی-نبش کوچہ پانزدهم

Հեռախոս՝ 88829421

**«Յոյս» երկշաբաթաթերթը
Վաճառում է**

«ԴԻԴԱՐ ՍԷՅՐԳԻԹԻ» գրասենեակ

Նարմկ - انتهای خیابان گلستان، مسیل باختر،

نبش خیابان ۸۴ پلاک ۴۳

دفتر دیدار سرگیتی

تلفن: ۷۷۲۵۹۵۳۷

**«Յոյս» երկշաբաթաթերթը
Վաճառում է**

«Արամ» Վաճառատուն

خیابان قائم مقام فراهانی - پایین تر از میدان شعاع - پلاک ۶۴

فروشگاه قهوه آرام

تلفن ۸۸۳۰۳۴۷۸

Art system

Arthur , Alen , Alex

خدمات ماشینهای اداری

سرویس و تعمیر چاپگرهای لیزری جوهرافشان HP و سوزنی EPSON

تلفن: ۴-۸۸۳۱۵۳۴۳ و ۷-۸۸۳۲۱۴۳۶

فکس: ۸۸۸۳۳۰۰۰

آدرس: تهران، خیابان ایرانشهر جنوبی، پایین تر از خیابان سمیه،

شماره ۷۰، طبقه سوم، واحد ۵